

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Mira Piironen

TUKIHENKILÖKOULUTUKSEN KÄYNEIDEN KOKEMUKSIA KOU-
LUTUKSESTA JA TUKIHENKILÖTOIMINNASTA

Opinnäytetyö
Marraskuu 2014

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6600

Tekijä
Mira Piironen

Nimeke
TUKIHENKILÖKOULUTUKSEN KÄYNEIDEN KOKEMUKSIA KOULUTUKSESTA JA
TUKIHENKILÖTOIMINNASTA

Toimeksiantaja: Kotikartanoyhdistys ry

Tiivistelmä

Tämä opinnäytetyö on toteutettu Kotikartanoyhdistys ry:n toimeksiantona. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastattelemalla Kotikartanoyhdistys ry:n tukihenkilökoulutukseen osallistuneita henkilöitä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia miksi tukihenkilökoulutuksen käyneet henkilöt ovat hakeutuneet koulukseen, miten he ovat voineet hyödyntää koulutuksesta saatua tietoa ja miten he ovat sijoittuneet vapaaehtoistoimintaan. Toimeksiantaja halusi selvittää kyseisiä asioita pystyäkseen kehittämään tukihenkilökoulutusta.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että tukihenkilökoulutukseen hakeutui tukihenkilöksi haluavia ja tukihenkilöinä jo toimivia henkilöitä. Koulutuksessa merkityksellisiksi asioiksi koettiin koulutettavien välinen vuorovaikutus, hyvä ohjaus, tiedon lisääntyminen sekä toisilta koulutettavilta saatu vertaistuki. Tukihenkilöinä jo toimiville koulutuksen tärkeimmät asiat olivat koulutuksen vertaistuellinen merkitys sekä omaan toimintaan saatu ohjauksellinen tuki. Tukihenkilöiksi haluavat kokivat saaneensa perustietoa tukihenkilötoiminnasta ja tietoa mistä tuettavia henkilöitä löytyy.

Opinnäytetyössä tuli ilmi, että monet tukihenkilöt toimivat ilman taustaorganisaation tukea. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla kuinka ilman taustaorganisaation tukea tukihenkilönä toimiville voitaisiin järjestää vertaisryhmä- ja työnohjaustoimintaa.

Kieli
suomi

Sivuja 49
Liitteet 6
Liitesivumäärä 6

Asiasanat
tukihenkilötoiminta, tukihenkilökoulutus, vapaaehtoistoiminta

THESIS
November 2013
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358 (0)13 260 6600

Author

Mira Piironen

Title

SUPPORT PERSON TRAINEES EXPERIENCES OF THE TRAINING AND SUPPORT PERSON ACTIVITY

Abstract

This thesis has been done as a commission to Kotikartanoyhdistys ry. The thesis was accomplished by qualitative research and the data for the thesis was collected through interviews of persons who participated in support person training by Kotikartanoyhdistys ry.

The aim of the thesis was to research why persons participated in the support person training, how they have been able to use the information they collected in the training and how they have been placed in the field of voluntary work. Kotikartanoyhdistys ry wanted to examine these things to be able to improve the support person training.

Based on the results of the thesis, the people who participated the training either wanted to be support persons or were already acting as a support person. In the training, the most meaningful things were interaction between the trainees, good guidance, the increase of information and peer support from the other trainees. For the persons who were already acting as a support person the most important things in the training were peer support and guidance concerning their own support action. Those who wanted to be a support person felt that they got basic information for being a support person and information of the places where to find people who need support.

The results reveal that many of the support persons act without support from any organization. The aim of further research could be to investigate how and who could offer peer support groups as well as guidance to support persons acting alone.

Language
Finnish

Pages 49
Appendices 6
Pages of Appendices 6

Keywords

support person, support person training, voluntary work

Sisältö

Tiivistelmä
Abstract

1 Johdanto.....	5
2 Hyvinvointipalvelut ja kolmas sektori.....	6
3 Vapaaehtoistoiminta	8
4 Tukihenkilötoiminta	11
5 Tukihenkilöiden ohjaus	13
6 Vertaisuus ja vertaistuki	15
7 Kotikartanoyhdistys ry ja tukihenkilökoulutus	17
8 Aikaisempia opinnäytetöitä	20
9 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	22
10 Opinnäytetyön toteutus ja menetelmälliset valinnat.....	23
10.1 Tutkimusmenetelmä.....	24
10.2 Tutkimusaineiston kerääminen	24
10.3 Aineiston käsittely ja analyysi.....	26
11 Tulokset.....	29
11.1 Tukihenkilökoulutukseen hakeutuminen.....	30
11.3 Tukihenkilökoulutuksen sisällöt, toteutus ja kehittämisideat	32
11.4 Tukihenkilökoulutuksen anti ja merkitys	33
11.5 Tukihenkilönä toimiminen.....	35
12 Pohdinta	36
12.1 Johtopäätökset	36
12.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	40
12.3 Oma oppiminen	41

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Liite 2 Toimeksiantosopimus

Liite 3 Tutkimuslupahakemus

Liite 4 Vaitiolositoumus

Liite 5 Analyysipolku

Liite 6 Analyysin eteneminen

1 Johdanto

Ihmiset kohtaavat elämässään sairautta, työttömyyttä, yksinäisyyttä ja muita haastavia tilanteita joihin he tarvitsevat tukea ja apua. Tukihenkilötoiminta on tavoitteellista auttamistoimintaa, jota tehdään useimmiten tuettavan arkielämän ympäristössä. (Lehtinen 1997, 50–51.)

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastatteleamalla Kotikartanoyhdistys ry:n tukihenkilökoulutukseen osallistuneita henkilöitä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia miksi tukihenkilökoulutuksen käyneet henkilöt hakeutuivat koulukseen, miten he ovat voineet hyödyntää koulutuksesta saatua tietoa ja miten he ovat sijoittuneet vapaaehtoistoimintaan. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Kotikartanoyhdistys ry. Kotikartanoyhdistys järjestää muun toiminnan ohella tukihenkilökoulutuksia. (Kotikartanoyhdistys 2014). Tutkimuksen tuloksena syntyvää tietoa toimeksiantaja pystyy hyödyntämään kehittämään tukihenkilökoulutustaan.

Opinnäytetyön tietoperustassa avaan laajemmin hyvinvointipalveluiden moninaista kenttää ja tuon esille kolmannen sektorin merkityksen hyvinvointipalvelujen tuotannossa. Avaan myös käsitteen vapaaehtoistoiminta. Matthies (1996, 11) toteaa, että kolmannen sektorin toimijat ovat tärkeä osa nykypäivän hyvinvoinnin sekatalouden toteuttamisessa. Tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistoiminnan muoto. Lehtisen (1997, 19–20) mukaan vapaaehtoistoiminnan yleiseksi tehtäväksi voidaan asettaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja osallistumisen edistäminen sekä yhteiskunnan palveluiden kehittäminen.

Avaan opinnäytetyössäni myös ohjauksen ja vertaistuen merkityksen tukihenkilöille. Porkka (2009, 80–81) toteaa, että vapaaehtoistyössä työssä jaksamisen edellytyksenä on, että tietää mitä tekee, miten tekee ja että huolehtii myös omasta jaksamisestaan. Myös vertaistuki voi auttaa tukihenkilöitä jaksamaan omassa toiminnassaan. Malinin (2000, 17) mukaan samassa elämäntilanteessa olevat voivat olla merkittävä voimavara toisilleen.

Opinnäytetyön viimeisessä luvussa nostan esille johtopäätökset, pohdin opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta sekä omaa oppimistani opinnäytetyöprosessin aikana.

2 Hyvinvointipalvelut ja kolmas sektori

Tarkastelen tässä luvussa hyvinvointivastuun suhteita. Julkunen (2006, 105) toteaa, että hyvinvointivastuun suhteita voi tarkastella jakamalla hyvinvointipalvelujen tuottajat erilaisiin sektoreihin (welfare mix). Jako sektoreihin voidaan toteuttaa monella erilaisella mallilla. Yksi tapa on jakaa hyvinvoinnin tuottajat neljään sektoriin: yksityiseen sektoriin, julkiseen sektoriin sekä kolmanteen ja neljänteen sektoriin. Yksityistä sektoria edustavat hyvinvointipalveluja tuottavat yritykset. Julkisella sektorilla viitataan valtioon ja kuntiin. Kolmannella sektorilla tarkoitetaan yksityisen ja julkisen sektorin ulkopuolelle jääviä tai rinnalla olevia järjestäytyneitä toimijoita. Niitä ovat muun muassa yhdistykset, osuuskunnat ja säätiöt. Näiden kolmen sektorin rinnalla on lisäksi neljäs sektori johon sisältyy koti, perhe, suku, tuttavat ja muut lähipiirin ihmiset. Hyvinvointivastuun esille nostaminen on tärkeää, koska tukihenkilötoimintaa voi tehdä monella sektorilla. Tukihenkilötoiminta voi olla palkatta vapaaehtoistyönä tehtyä kolmannen sektorin toimintaa tai julkisella sektorilla tehtyä palkallista työtä.

Toisinaan rajanveto sektoreiden välillä on haastavaa, koska osa suurista osuuskunnista toimii osakeyhtiön tavoin, jolloin niiden voidaan katsoa kuuluvan yksityiseen sektoriin. Kolmannen sektorin ja julkisen sektorin rajanvetoa vaikeuttaa se, että joillakin järjestöillä on virallinen tai puolivirallinen asema. Samoin raja kolmannen sektorin ja neljännen sektorin välillä on usein häilyvä sillä kansalaisten sosiaaliset verkostot voivat täyttää myös kolmannen sektorin kriteerit. (Harju 2003, 15–16.)

Palveluntarpeen kasvaessa joudutaan keskustelemaan julkisen sektorin ja muiden sektoreiden välisestä hyvinvointivastuusta sekä kansalaisten omasta vastuusta palvelujen tuottamisessa ja käyttämisessä. Julkisten palvelujen riittämättömyys korostaa järjestöjen vapaaehtoistyön merkitystä. Tämä näkyy muun

muassa kuntien ja järjestöjen lisääntyneenä ja monipuolistuneena yhteistyönä. (Raunio 2009, 232; Julkunen 2006, 120.)

Suomen kansallisessa ja EU:n lainsäädännössä on tapahtunut muutoksia, jotka vaikuttavat myös kolmannen sektorin toimintaan. Muutoksia aiheuttavat muun muassa palvelujen järjestämistä koskevat lainsäädännön muutokset ja rahoittajien kuten RAY:n avustuslinjausten muutokset. Kolmannen sektorin nykytilaa kuvaa hämmennys. Toisaalta toiminnan mahdollisuuksia rajoitetaan, mutta toisaalta kolmannen sektorin odotetaan osallistuvan palveluntuotannon kysymysten ratkaisemiseen. (Pihlaja 2010, 11.)

Julkisella hyvinvointivastuulla tarkoitetaan lakisääteisiä julkiselle vallalle säädettyjä velvollisuuksia turvata, tukea ja edistää yksilöiden sosiaalisia oikeuksia, toimeentuloa ja palveluja. Julkisen sektorin toiminta perustuu lakisääteisiin palveluihin, ja ne kuuluvat kansalaisten perusoikeuksiin. Vapaaehtoistoiminnan lähtökohdat ovat hyvin erilaiset. Jos julkisten palveluiden voidaan sanoa olevan organisoituneita, ammatillisia ja alueellisesti yhteneväisiä, voidaan vapaaehtoistyötä kuvata maallikkomaiseksi ja kutsumukselliseksi auttamistyöksi. (Julkunen 2006, 16–18; Mykkänen-Hänninen 2007, 14; Lahtinen 2003, 12–13.)

Kuntien vastuulla on järjestää asukkaille lain mukaiset sosiaali- ja terveystalvet. Kunnat voivat tuottaa näitä palveluita itse, yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai ostamalla palvelut esimerkiksi yritykseltä tai yhdistykseltä. Kuntien ja yhdistysten välinen yhteistyö voi liittyä lakisääteisiin tai palvelujärjestelmää täydentäviin palveluihin. (Karttunen, Kettunen & Piirainen 2013, 22.)

Vapaaehtoistoiminnan ja yhdistysten olemassaoloa ja roolia hyvinvoinnin lisääjänä voidaan perustella muun muassa sillä, että hyvinvoinnin tuotannossa on sellaisia tehtäviä, joita julkinen sektori ei mielellään ota hoitaakseen. Tällaisia tehtäviä ovat yhteisöllisyyden vahvistaminen ja syrjäytyneiden tai heikkojen ryhmien hyvinvoinnista huolehtiminen. Suomessa on myös alueita ja palveluita joissa julkiset palvelut ovat riittämättömiä eikä yrityspohjaiselle toiminnalle ole edellytyksiä. Järjestöjen palvelutoiminta keskittyykin usein paikkoihin ja tilanteisiin, joissa kansalaisten perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutuminen on kyseenalaista. (Pihlaja 2010, 10; Karttunen ym. 2013, 26–27.)

Järjestöillä on tärkeä tehtävä palvelujen kehittäjänä järjestöjen nopean reagointikyvyn ja joustavuuden takia. Järjestöille ominaista on myös tapa kehittää palveluja ihmisten näkökulmasta järjestelmänäkökulman sijaan. Lisäksi järjestöillä on kyky yhdistää palveluiden kehittämiseen kokemusasiantuntijuutta. (Karttunen ym. 2013, 27.)

3 Vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoiminta on keskeinen käsite opinnäytetyössäni, koska hyvin usein tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistoimintaa. Harjun (2003, 118) vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan kansalaisten osallistumista vapaaehtoisesti kansalaistoimintaan. Kansalaistoiminta on ihmisen aktiivista toimintaa yhdessä toimien ja yhteiseksi hyväksi. Olennaista kansalaistoiminnalle on se, että ihminen käyttää siihen omaa työpanostaan. Toisin sanoen pelkkä mukanaolo yhdistysten tapahtumissa tai juhlissa ei ole kansalaistoimintaa. (Harju 2003, 118.)

Vapaaehtoistyöstä puhutaan usein synonyyminä vapaaehtoistoiminnan kanssa. Vapaaehtoistoimintaa voi kuitenkin tehdä tekemättä työtä, joten vapaaehtoistyöstä voidaan puhua silloin kun henkilö tekee konkreettista työtä vapaaehtoisesti ilman korvausta. Työ voi olla esimerkiksi talkoisiin osallistumista, myyjäistuotteiden valmistusta tai yhdistyksen hallintotehtävien hoitamista. (Harju 2003, 118.)

Vapaaehtoistoiminnalla on useita tehtäviä. Lehtisen (1997, 19–20) mukaan vapaaehtoistoiminnan yleiseksi tehtäväksi voidaan asettaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja osallistumisen edistäminen sekä yhteiskunnan palveluiden kehittäminen. Lehtinen korostaa myös että vapaaehtoistoiminnassa tulisi ennen kaikkea keskittyä ennaltaehkäisevään työhön.

Vapaaehtoistoiminnan muodot ovat moninaiset. Vapaaehtoistoiminta voi olla vaikuttamista, johtokuntatoimintaa, varainhankintaa, tukihenkilötoimintaa, ryhmätoimintaa tai vapaamuotoisempaa yhdessäoloa. Vapaaehtoista auttamista on myös rahan tai tavarain lahjoittaminen. Uusia vapaaehtoistoiminnan muotoja

ovat muun muassa virtuaalivapaaehtoisuus ja ylikansallinen vapaaehtoisuus. (Ruohonen 2003, 42–45; Julkunen 2006, 123.)

Suomalaisten aktiivisesta osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan kertoo muun muassa vuoden 2007 järjestöbarometriä varten tehty kysely. Kyselyn mukaan 13 prosenttia 15–79-vuotiaista suomalaisista oli osallistunut vapaaehtoistoimintaan sosiaali- ja terveysjärjestössä kyseisen ja sitä edeltävän vuoden aikana. Vapaaehtoiset käyttivät vapaaehtoistoimintaan aikaa lähes 10 tuntia kuukaudessa. (Vuorinen, Särkelä & Peltosalmi 2008, 11.)

Vapaaehtoistominnan tai -työn periaatteita ovat muun muassa vapaaehtoisuus ja palkattomuus. Vapaaehtoistyössä toimivalle voidaan korvata toiminnasta aiheutuvia kuluja. Vapaaehtoistyön periaatteisiin kuuluu myös se, että kenenkään ei tarvitse olla ammattilainen vaan toimintaa toteutetaan vapaaehtoistomijoiden ehdoin ja taidoin. (Lehtinen 1997, 20.)

Julkisen sektorin resurssit ja palkkatyönä tehty auttaminen eivät riitä kaikkiin tarpeisiin, joten vapaaehtoistyötä tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa. Sosiaalipalveluihin kohdistuvat leikkaukset lisäävät vapaaehtoisen auttamisen arvoa. Vapaaehtoistyöllä ei ole tarkoitus korvata ammattilaisten tekemää työtä, mutta sen avulla voidaan kuitenkin täydentää erilaisia palveluita ja vähentää ammattihmisten työpaineita. (Nyman 2003, 6–9.)

Vapaaehtoistyöntekijöille on tarjolla erilaisia koulutuksia, mutta ne eivät ole aina edellytys toiminnalle. Vapaaehtoistyön kentällä toimii useita järjestöjä, jotka valitsevat ja kouluttavat vapaaehtoistyöntekijöitä erilaisiin tehtäviin. Tehtävästä riippuen valinta voidaan tehdä koulutuksen, tehtävään sopivien ominaisuuksien, sitoutumismahdollisuuden tai esimerkiksi vertaisuuden perusteella. Vapaaehtoistyöntekijöiden koulutukset voivat olla kestoaltaan hyvinkin vaihtelevia niin pituudeltaan kuin sisällöltään tehtävästä riippuen. Toisinaan ne voivat olla muutamana tunnin pituisia, mutta toisaalta vapaaehtoistyöntekijän peruskoulutus voi olla myös kattava. Koulutuksen käyminen voi olla myös edellytys toimintaan osallistumiselle. Koulutuksen sisällön tulisi olla vapaaehtoistyötä tukevaa, käytännönläheistä ja painotus tulisi olla asiakkaan kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa. Vapaaehtoistyöntekijöille järjestettävät koulutukset ovat usein ammattilaisten suunnittelemlia ja järjestämiä. (Mykkänen-Hänninen 2007, 55–57.)

Pirkko Lahtinen on tutkinut vapaaehtoistyöhön lähtemisen motiiveja. Lahtisen (2008,19–24) mukaan tärkeimmät motiivit vapaaehtoistyöhön lähtemiseen ovat: elämään tulleen tyhjän tilan täyttäminen, entiset kokemukset auttamistyöstä, halu oppia ja kutsumuksellisuus. Eläkkeelle jääminen, lasten muuttaminen pois kotoa, työajan lyhennykset tai työttömyys ja niiden aiheuttama tyhjän tilan tunne voivat myös toimia motiivina vapaaehtoistoimintaan lähtemiselle. Aikaisemmat kokemukset kuuntelemisesta ja ihmisen lähellä olemisesta voivat olla syynä vapaaehtoistoimintaan hakeutumiselle. Kun auttamistyö ja ihmisen lähellä oleminen on tuttua, on helpompi lähteä mukaan auttamistyöhön. Tärkeä motiivi on myös halu oppia uutta ja kasvaa ihmisenä.

Auttamishalu on yleinen motiivi vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemiselle. Pessi ja Saari (2011, 78–84) jakavat auttajat kolmeen eri auttajatyyppiin: iloiset auttajat, varaukselliset auttajat ja itsenäiset auttamismyönteiset. Iloiset auttajat ovat myönteisiä auttamiselle ja kaikkein motivoituneimpia. Auttaminen on osa heidän arvomaailmaansa ja auttaminen tekee heidät iloisiksi ja onnellisiksi. Motivoinvia tekijöitä tälle ryhmälle on mahdollisuus tutustua toisiin ihmisiin, auttamisesta saatava arvostus ja muiden ihmisten heihin kohdistamat odotukset. Varaukselliset auttajat suhtautuvat auttamiseen myönteisesti, mutta tietyin varauksin. Auttamiseen he suhtautuvat myönteisesti, mutta he eivät koe auttamista kovin luonteenomaisena tai velvoittavana. Heille ei myöskään ole tärkeää hakea auttamisella arvostusta. Itsenäiset auttamismyönteiset ovat tutkimuksen mukaan suurin ryhmä. He suhtautuvat auttamiseen myönteisesti ja kokevat auttamisen mielekkäänä. Heitä eivät kuitenkaan motivoi sosiaaliset palkkiot ja muiden auttaminen samalla tavoin kuin iloisia auttajia.

Suomalaiset ovat aktiivisia auttajia ja puolet suomalaisista auttaa vähintään kuukausittain. Naiset erottuvat joukosta miehiä aktiivisempina auttajina, mutta iällä tai asuinpaikalla ei vaikuttaisi olevan suurta merkitystä auttamishaluun. Velvollisuudentunto motivoi erityisesti naisia, kun vastaavasti miehiä motivoi vastavuoroisuus. Suomessa on siis hedelmällinen maaperä auttamiselle ja vapaaehtoistyölle, mutta suurin haaste vaikuttaisi olevan ihmisten innostamisessa ja sitouttamisessa mukaan toimintaan. (Pessi & Saari 2008, 218–219.)

4 Tukihenkilötoiminta

Opinnäytetyöni kohderyhmänä ovat Kotikartanoyhdistys ry:n tukihenkilökoulutuksen käyneet henkilöt. Lehtisen (1997, 50–51) mukaan tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistoiminnan muoto, jonka avulla pyritään auttamaan ihmisiä rakentamaan ja vahvistamaan heidän sosiaalista verkostoaan. Tukihenkilötoiminta on auttamistoimintaa, joka tapahtuu useimmiten tuettavan arkielämän ympäristössä. Se eroaa ystävä- ja lähimmäispalvelutoiminnasta tavoitteellisuuden ja ajallisen rajauksen vuoksi. Tukihenkilö ja tuettava sopivat yhdessä tavoitteet toiminnalle ja toiminta päättyy viimeistään silloin kun tavoitteet on saavutettu.

Opinnäytetyössäni käytän tukihenkilö termiä myös sellaisista henkilöistä, joilla edellä mainitut tavoitteellisuus ja ajallinen rajausta eivät toteudu. Tärkeintä opinnäytetyöni kannalta oli henkilön oma kokemus tukihenkilönä toimimisesta. Toisaalta olisin voinut käyttää termiä vapaaehtoinen auttaja tai lähimmäispalvelutoiminta, mutta en kokenut erottelua tulosten kannalta tärkeäksi. Henkilöiden kokemukset koulutuksesta ja tukihenkilönä toimimisesta eivät eronneet merkittävästi tukihenkilöiden ja vapaaehtoisten auttajien kesken.

Tukihenkilötoiminta voi olla yksilön, perheen tai yhteisön tukemista. Tukihenkilö voi toimia esimerkiksi ryhmien ohjaajana, puhelinauttajana, asumisen tukijana tai nettiauttajana. Ryhmämuotoinen tukihenkilötoiminta on organisoidumpaa kuin yksilömuotoinen. Ryhmämuotoisessa toiminnassa osalla ryhmäläisistä on myös selkeästi enemmän vastuuta ryhmän toimivuudesta kuin toisilla. (Porkka & Salmenjaakko 2005, 10; Lehtinen 1997, 52)

Tukihenkilötoiminta perustuu maallikkoapuun. Tuettavan kannalta inhimillinen ja läheinen suhde auttajan kanssa on tärkeämpää kuin ammatillinen suhde auttajan ja avuntarvitsijan välillä. Maallikkoavun maksuttomuuden kautta välittyy tukihenkilön henkilökohtainen mielenkiinto autettavaa kohtaan. Vapaaehtoistyöllä ei kuitenkaan voi korvata sosiaalityön asiantuntijuutta. (Lehtinen 1997, 49–50; Raunio 2004, 232.)

Tukihenkilötoimintaan liittyy oleellisesti auttaminen eli altruismi. Auttamiseen liittyy usein iloa ja tyytyväisyyden tunnetta. Toisaalta monet kokevat auttamisen

myös velvollisuudekseen. Auttamiseen liittyy vahvasti myös itsekkäämpiä piirteitä. Tutkimuksen mukaan vajaa puolet suomalaisista auttaa, jotta tulisi itse autetuksi. (Pessi & Saari 2008, 51–52, 77–78.)

Tukihenkilötoiminnassa, kuten monessa muussakin vapaaehtoistoiminnassa on auttajan ja tukea tarvitsevan asetelma. Tukihenkilön roolia on kuitenkin vaikea määritellä yksiselitteisesti. Tuen antaja ei voi määritellä tukemista vaan sen tekee tuettava. Toisinaan tukihenkilötoiminta voi olla hyvin aktiivista tai toisinaan hyvinkin passiivista. Tukea voi olla hyvin monenlaista. Se voi olla puuttumista, holhoamista, rajoittamista, kuuntelemista, keskustelemista, koskettamista tai neuvomista. (Julkunen 2006, 122; Lahtinen 2003, 46–47.)

Lahtisen (2003, 41) toteaa, että tukemisen luonne liittyy tukea tarvitsevan tilanteeseen. Tukeminen voi olla puolesta puhumista ja asioiden hoitamista. Erityisesti kehitysvammaisten kanssa puolestapuhujan ja rinnalla kulkijan rooli korostuu. Mielenterveyskuntoutujien kohdalla korostuu muun muassa tukena oleminen asiointitilanteissa ja saattamiset vastaanotoille tai laitosjaksoille. Vanhukset eivät välttämättä tarvitse asioiden hoitajaa, vaan vanhusten tuen tarpeet liittyvät usein fyysiseen apuun tai avun tarpeen arviointiin. (Lahtinen 2003, 41.)

Tukeminen näyttää tapahtuvan kolmen prosessin, eli keskustelun ja vuorovaikutuksen, yhdessä tekemisen ja näiden yhdistelmän kautta. Sanattomalla vuorovaikutuksella on havaittu olevan suuri merkitys tuettaville. Vuorovaikutuksella tarkoitetaan ajatusten ja tunteiden vaihtamista ja jakamista sekä yhdessä tekemistä ja olemista. (Lehtinen 1997, 53.)

Vuorovaikutus on oleellinen osa tukihenkilötoimintaa. Ahosen (1994, 107–108) vuorovaikutus on kaksisuuntaista, joten se edellyttää avoimuutta ottaa vastaan ja antaa. Oma persoonallisuus ja minuus tulevat esille vuorovaikutustilanteessa, mikä voi vaikeuttaa tilannetta. Avoimuuteen liittyy mahdollisuus hylätyksi tai hyväksytyksi naurunalaiseksi, torjutuksi tai arvostelluksi tulemisesta. Vuorovaikutus ei ole pelkästään puhetta vaan siinä vastaanotetaan ja lähetetään viestejä myös kokemalla, tuntemalla, kuuntelemalla ja näkemällä.

Tärkeää vuorovaikutuksessa on, että ihmiset tulevat aidosti kohdatuiksi ja huomioituiksi. Oleellista on kuuntelu, keskittyminen, pysähtyminen ja se, että pitää toisen kertomia asioita tärkeinä. Hyvässä vuorovaikutustilanteessa ihminen ko-

kee tullessa ymmärretyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Tunteet ovat osa vuorovaikutusta, eikä niiden olemassaoloa pidä kieltää. (Hongisto, Repo & Björkman 2008, 19.)

Tukihenkilötoimintaan vaikuttaa oleellisesti myös eettiset kysymykset. Tukijan ja tuettavan näkemykset muun muassa uskonnosta tai elämäntavasta voivat erota suuresti. Eettistä pohdintaa aiheuttaa myös käsitys oikeasta ja väärästä sekä arvomaailmojen erilaisuus. Tärkeää on, että tukihenkilö tiedostaa omat eettiset käsityksensä ja niiden lähtökohdat. (Lahtinen 2003, 15–16.)

Tukihenkilön tulee olla luotettava, vaitiolovelvollinen ja pitää lupaamansa asiat. Sovittaessa muun muassa tapaamisista tukihenkilön tulisi ottaa huomioon ja arvioida omat voimavarat, ettei lupaa liikaa tuettavalle. Tukihenkilön tulee kunnioittaa tuettavan ainutlaatuisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Tukea annetaan tuettavan ehdoilla ja tuettavalla on oikeus tehdä omaa elämäänsä koskevat päätökset itse. (Harju, Niemelä, Ripatti, Siivonen & Särkelä 2001, 35.)

Tukihenkilöksi ryhtymisen edellytyksenä voi olla tukihenkilökoulutuksen käyminen. Pirkko Lahtisen (2003, 30–31) mukaan tukihenkilötyössä koulutus on välttämätöntä. Koulutusta tarvitaan muun muassa vaikeiden asioiden kohtaamiseen ja tukihenkilön identiteetin vahvistamiseen. Lahtinen korostaa, että ainakin perusasiat kuten kuuleminen ja kuunteleminen on hyvä opettaa. Lisäksi koulutuksessa tulisi korostaa sitä, että ei ole tukihenkilön tehtävä etsiä ratkaisuja tuettavan ongelmiin. Tukihenkilökoulutuksessa tulisi kiinnittää huomiota tukihenkilön itsetuntemukseen ja auttajan omaan jaksamiseen sekä rajojen asettamiseen. Tärkeää on korostaa myös vaitiolovelvollisuutta.

5 Tukihenkilöiden ohjaus

Keskeinen käsite opinnäytetyöni kannalta on myös ohjaus ja erityisesti työnohjaus tukihenkilötoiminnassa. Porkan (2009, 80–81) mukaan vapaaehtoisena toimiva auttaja saattaa polttaa itsensä loppuun helpommin kuin ammattilainen, koska hänellä ei ole ammattilaisuuden tuomaa suojaa. On tyypillistä, että vapaaehtoinen alkaa vaatia itseltään enemmän kuin jaksaa. Porkka ja Salmen-

jaakko (2005, 13) toteavat, että jaksamiseen vaikuttavat muun muassa realistinen kuva omista voimavaroista ja rajoista. Tukihenkilötyössä toimiville tärkeää on auttaa heitä havaitsemaan tukihenkilötyön rajat.

Ohjauksen tavoitteena on tukea ohjattavan ammatillista kasvua ja auttaa ohjattavaa löytämään uusia mahdollisuuksia omassa työssään tai toiminnassaan. Onnistuneessa ohjauksessa ihmiset herkistyvät tarkkailemaan omia ajatuksiaan ja oppivat omista kokemuksistaan. Ohjauksen tarkoituksena ei ole se, että ohjattavat oppivat sen mitä ohjaaja osaa vaan ohjauksen tarkoituksena on tukea ohjattavan omaehtoista kasvua. (Ojanen 2000, 7–12.)

Ohjauksen avulla voidaan parantaa ohjattavan kykyä työn tai toiminnan ongelmien hallintaan ja oman toiminnan kehittämiseen. Ohjaaja voi auttaa ohjattavan tietoista ajattelua tukemalla ohjattavaa löytämään itsensä ja oman tyyliinsä sekä luomalla onnistuneet oppimisen puitteet. Hyvä ohjaaja kykenee virittämään oppijassa kysymyksiä ja tarvetta rakentaa niille vastauksia. Ohjauksen yhdeksi tavoitteeksi voidaankin asettaa aktiivinen oppiminen ja itseohjautuvuus. (Ojanen 2000, 25–27, 30–31.)

Ohjaus voi olla ryhmä- tai yksilömuotoista. Ryhmänohjaus on yleensä pitkäaikaista ohjausta, jossa on määritelty tietyt tavoitteet ja kohderyhmä on yleensä pienehkö. Ryhmäohjauksen ryhmäläiset toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja ryhmällä on yhteiset normit, pyrkimykset ja tavoitteet. Ryhmänohjausprosessille on tunnuksenomaista kokemusperäinen oppiminen, jossa oma-kohtaiset kokemukset toimivat oppimisen perustana. Ohjaajan tehtävä ryhmämuotoisessa ohjauksessa on suunnitella tehtäviä joissa ryhmän jäsenten tiedot ja taidot pääsevät esille. Keskeistä ryhmämuotoiselle ohjaukselle on turvallinen, hyväksyvä ja tukea antava ilmapiiri. (Ruponen, Nummenmaa & Koivuluhta 2000, 163–165.)

Vapaaehtoistyössä työnohjaus on erittäin tärkeää. Työssä jaksamisen edellytyksenä on, että tietää mitä tekee, miten tekee ja että huolehtii myös omasta jaksamisestaan. Useimmiten taustayhteisö järjestää vapaaehtoisille koulutusta ja työnohjausta sekä virkistystoimintaa. Työnohjauksen avulla pidetään huolta tukihenkilön jaksamisesta ja vapaaehtoistyön laadusta (Porkka 2009, 80–81; Porkka & Salmenjaakko 2005, 10.)

Vapaaehtoisten työnohjauksella voidaan edesauttaa vapaaehtoistyössä jakamista. Omien kokemusten ja huolten jakaminen auttavat usein huomaamaan asioiden oikeat mittasuhteet. Työohjausryhmässä tulisi olla hyvä, luottamuksellinen ja vuorovaikutuksellinen ilmapiiri, jossa on mahdollista tuoda omat tunteet esille. (Porkka 2009, 80–81; Porkka & Salmenjaakko 2005, 17.)

Porkan ja Salmenjaakon (2005, 11) mukaan työnohjauksessa keskitytään vapaaehtoisen kasvuun ja kehittymiseen ihmisenä sekä autetaan vapaaehtoisia tunnistamaan omia tunteitaan, asenteitaan ja kokemuksiaan. Tukihenkilötoiminnan kannalta tärkeää on myös oppia erottamaan omat tunteet ja asenteet tuettavan tunteista. Työnohjauksessa vapaaehtoista autetaan havaitsemaan omia kykyjä, mahdollisuuksia, rajoja ja kehittämistarpeita sekä asettamaan toiminnalle ja omalle kasvulle tavoitteita. Työnohjauksessa tulisi painottaa maallikkoauttamista ja lähtökohtana tulisi olla auttajan eli tavallisen ihmisen yksilöllisen auttamistavan etsiminen. Tukihenkilöitä tulisi rohkaista maallikkoauttamiseen ja oman elämäkokemuksen mukanaan tuoman hiljaisen tiedon hyödyntämiseen.

Vapaaehtoistyön työnohjaustilanne on oppimistapahtuma. Oppiminen tapahtuu omien ja muiden kokemusten julkituomisella, pohtimalla sekä ajatusten ja vaihtoehtojen vertailemisella. Työnohjaustilanteessa omista oivallukset ja oppimiskokemuksista voi saada palautetta ja jakaa niitä myös muiden hyödynnettäväksi. Työnohjauksessa oppimisprosessin kannalta keskeistä on toistuvuus ja kehämäisten oppimisvaiheiden toistuminen. Kehämäisyyttä työnohjausryhmässä voidaan kuvata seuraavasti. Tukihenkilö kertoo kokemuksen työnohjausryhmälle, minkä jälkeen siitä keskustellaan yhdessä, jonka jälkeen kokemus alkaa hahmottua uudella tavalla. (Porkka & Salmenjaakko 2005, 14–15; Lahtinen 2003, 56.)

6 Vertaisuus ja vertaistuki

Vertaistukea tukihenkilötoiminnassa voisi tarkastella tukihenkilön ja tuettavan vertaisuutena. Tässä opinnäytetyössä tarkastelen kuitenkin Kotikartanoyhdistys

ry:n tukihenkilökoulutukseen osallistuneiden henkilöiden keskinäistä vertaisuutta ja heidän toisilleen antamaa vertaistukea. Tukihenkilökoulutukseen hakeutuneille oli yhteistä tukihenkilönä toimiminen tai kiinnostus tukihenkilötoimintaa kohtaan. Malinin (2000, 17) mukaan vertaisryhmän jäsenille yhteistä voi olla ikä, sukupuoli, harrastus, vamma tai muu yhteinen tilanne tai kokemus.

Vertaisryhmän jäsenten tieto perustuu henkilökohtaisiin kokemuksiin. Kokemustiedon vastavuoroinen vaihtaminen tuottaa usein sellaista tukea jota vertaisryhmän jäsenet eivät muualta voi saada. Vertaisuus syntyy samankaltaisten kokemusten ja niiden jakamisen pohjalta. Vertaisuus ja jakaminen ryhmässä auttavat ymmärtämään omia valintoja suvaitsevaisemmin. Ryhmissä vastavuoroiset ihmissuhteet mahdollistuvat ja ryhmissä syntyy sosiaalista pääomaa. (Malin 2000 18; Mehtola 2012, 7)

Tukihenkilöinä toimivat voivat kohdata toiminnassaan haasteita joihin riittävä tuki olisi vertaisryhmä. Malin (2000, 17) toteaa, että haastavassa tilanteessa olevalle ammattilaisten antama tuki voi olla riittämätöntä tai sitä ei ole saatavilla. Tällaisessa tilanteessa samassa elämäntilanteessa olevat voivat merkittävä voimavara. Apu ja tuki haastavaan tilanteeseen voi löytyä vertaisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta.

Keskeistä vertaisryhmässä on säännöllinen kokoontuminen toimimaan tai keskustelemaan. On huomattu, että jo vertaisten yhdessä olo on elinvoimaa lisäävä tekijä ja vertaisryhmä voi toimia myös identiteetin vahvistajana. Vertaisryhmät ovat usein ilmaisia tai ryhmän itsensä ylläpitämiä ja ryhmään pääseminen on siten helppoa ja mahdollista monille. (Malin 2000, 17; Laimio & Karnell 2010, 18.)

Vertaisryhmän ohjaaja voi olla ammatillinen ohjaaja, jolloin häneltä ei edellytetä vertaisuutta. Ohjaajalla tulee kuitenkin olla tarpeeksi tietoa ryhmää yhdistävästä tekijästä. Ryhmä voi toimia myös ilman ohjaajaa, jolloin ryhmän jäsenet jakavat vastuun ryhmästä. Toisaalta ohjaaja voi olla myös ammatillinen ja samalla vertainen. Esimerkiksi päihdetyössä on yleistä, että työntekijällä on ammatillisen osaamisen lisäksi omakohtaisia kokemuksia päihdeongelmista. (Laimio & Karnell 2010, 16.)

Vertaistoimintaan osallistumisen taustalla on usein kokemus kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta. Vertaisryhmä voi olla paikka, jossa tunteiden ja ajatusten jakaminen on sallittua. Vertaisten parissa monet osanottajat myös tuntevat itsensä hyväksytyksi. Vertaisryhmän tapaamisiin osallistumisen syynä voi olla myös ajankohtaisen tiedon saaminen. Vertaisilla on kokemusta samankaltaisista tilanteista ja heiltä saa käytännöllistä ja konkreettista tietoa, jopa paremmin kuin ammattilaisilta. Toisten osallistujien kokemukset ja esimerkit selviytymisestä tai muutoksesta mahdollistavat samaistumisen tunteen. Omia kokemuksia ja tunteita voi ymmärtää paremmin, kun niitä voi verrata toisten kokemuksiin. (Laimio & Karnell 2010, 18.)

Vertaisryhmän voi käynnistää yksittäinen ihminen tai ryhmä ihmisiä joilla on samankaltaisia kokemuksia. Myös järjestö tai useampi järjestö yhdessä jäsenistö kanssa voi olla vertaisryhmän käynnistäjänä. Toisinaan myös julkinen sektori yksin tai yhdessä järjestöjen kanssa voi olla ryhmän käynnistäjänä. Ryhmää käynnistettäessä toiminnan tarve on jo tiedossa. Ammattilaisten kokoamissa ryhmissä korostuu se, että ryhmä on koottu jonkin ennalta määritellyn teeman ympärille. Ryhmällä on suunniteltu kesto ja ohjaajana toimii ammattilainen. (Jyrkämä 2010, 29–31.)

Avoimeen vertaisryhmään voi milloin vaan tulla uusia jäseniä kun suljetussa vertaisryhmässä osallistujat pysyvät samana koko ryhmän keston ajan. Vertaisryhmä voi olla myös täydentyvä, jolloin uusia jäseniä pääsee ryhmään sovittuna ajankohtana. Riippuu ryhmästä ja ryhmän tavoitteista millainen ryhmämuoto on paras. (Jyrkämä 2010, 35.)

7 Kotikartanoyhdistys ry ja tukihenkilökoulutus

Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja on Kotikartanoyhdistys ry. Yhdistys on perustettu vuonna 1996 jäsenjärjestöjen aloitteesta. Yhdistys mahdollistaa toimintaympäristön kansalaisille, jäsenjärjestöille ja monille muille lähiympäristössä toimijoille. Yhdistystä oli perustamassa 16 perustajajärjestöä. Jäsenjärjestö-

jen määrä on vuosien varrella kasvanut. Syyskuussa 2014 jäsenjärjestöjä oli 51. Kotikartanoyhdistys järjestää muun muassa ennaltaehkäisevää ja kuntouttavaa työtoimintaa, työelämävalmennuksia, koulutus- ja kurssitoimintaa, kerho- ja vertaisryhmätoimintaa sekä leirejä. Yksi toiminnan muodoista on tukihenkilökoulutusten järjestäminen. Kotikartanoyhdistyksen toiminnan tärkeimpiä rahoittajia ovat RAY, Pohjois-Karjalan ELY-keskus ja Joensuun kaupunki. (Kotikartanoyhdistys 2014.)

Kotikartanoyhdistyksen toiminta-ajatuksen taustalla on kansalaisten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen. Näihin tavoitteisiin pyritään muun muassa ylläpitämällä ja kehittämällä matalankynnyksen toiminta- ja kohtaamispaikkaa sekä toteuttamalla kansalaisjärjestötoimintaa edistävää koulutus- ja virkistystoimintaa. Kotikartanoyhdistyksen toimintaa ohjaavat ihmisläheiset arvot ja toimintaperiaatteet. Lähtökohtana on ihmisen arvostaminen ainutlaatuisena, vastuullisena ja tasavertaisena yksilönä. Kotikartanoyhdistyksessä ajatellaan että ihmisellä on oikeus avunsaantiin samoin kuin velvollisuus avun antamiseen toisen ihmisen persoonaa ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavalla tavalla. (Kotikartanoyhdistys 2014.)

Kotikartanoyhdistys ry:n yksi toiminnan osa on järjestää tukihenkilökoulutuksia. Vuonna 2013 Kotikartanoyhdistys ry:n koulutukseen osallistui 32 henkilöä. Kotikartano ry järjestää koulutettaville majoituksen ja ruokailut. Koulutusta markkinoidaan Kotikartanoyhdistyksen omilla Internet-sivuilla, järjestötietopalvelu Jellin kautta, ilmoitustauluilmoituksina ja jäsenkirjeissä. Aikaisemmin koulutuksia on markkinoitu pienimuotoisesti myös lehdissä rivi-ilmoituksina. (Sivonen 2014.)

Pirkko Lahtisen (2003, 30–31) mukaan tukihenkilötyössä koulutus on välttämättömyyttä. Koulutusta tarvitaan muun muassa vaikeiden asioiden kohtaamiseen ja tukihenkilön identiteetin vahvistamiseen. Riitta Mykkänen-Hännisen (2007, 55–57) mukaan vapaaehtoistyöntekijöiden koulutukset voivat olla kestoaltaan hyvin vaihtelevia niin pituudeltaan kuin sisällöltään tehtävästä riippuen. Toisinaan ne voivat olla muutaman tunnin pituisia, mutta toisaalta vapaaehtoistyöntekijän peruskoulutus voi olla myös kattava ja koulutuksen käyminen voi olla edellytys toimintaan osallistumiselle. Kotikartanoyhdistys ry:n koulutus on kaksiosainen ja se järjestetään kahtena viikonloppuna. Koulutus kestää perjantai iltapäivästä lauantai iltapäivään. Mykkänen-Hännisen (2007, 55–57) mukaan vapaaehtois-

työntekijöille järjestettävät koulutukset ovat usein ammattilaisten suunnitteleimia ja järjestämiä. Haastattemilleni tukihenkilökoulutuksen käyneille henkilöille kouluttajana on toiminut Teija Sivonen. Sivonen toimii Kotikartanoyhdistyksellä vapaaehtoistoiminnan kehittäjänä ja on koulutukseltaan sosionomi.

Mykkänen-Hännisen (2007, 55–57) mukaan vapaaehtoistyöntekijän koulutuksen sisällön tulisi olla vapaaehtoistyötä tukevaa, käytännönläheistä ja painotus tulisi olla asiakkaan kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa. Kotikartanon koulutuksen ensimmäisessä osassa käydään läpi vapaaehtoistoiminnan historiaa ja vapaaehtoistyön periaatteita. Vapaaehtoistyön periaatteet käydään koulutuksessa läpi perusteellisesti ja ne ovat perinteisesti herättäneet keskustelua koulutettavien kesken. Koulutuksen ensimmäisessä osassa käydään läpi myös vapaaehtoistoimintaan lähtemisen motiiveja sekä vapaaehtoistyöntekijän velvollisuuksia ja oikeuksia. Erityisesti koulutuksessa painotetaan vapaaehtoisten oikeutta perehdytykseen, tukeen ja ohjaukseen. Järjestöjen tarjoama tuki ja ohjaus sekä tiedotus ovat rakenteellisia asioita, joita ihmiset eivät auttamishalusaan tule usein ajatelleeksi. (Sivonen 2014.)

Kotikartanon koulutuksessa keskustellaan myös kriiseistä ja kriisien vaiheista. Sivosen mukaan jokainen joka tarvitsee tukihenkilöä, on läpikäynyt elämässään jonkin asteisen kriisin. Tästä syystä tukihenkilön on hyvä tunnistaa erilaiset kriisityypit ja kriisien vaiheet. Kriisejä käydään läpi myös siitä syystä, että tukihenkilöksi haluava osaisi tunnistaa myös omat kriisinsä. Vuorovaikutustaidot ovat merkittävä osa tukihenkilötoimintaa. Koulutuksen avulla on tarkoitus lisätä tietoista ajattelua omasta vuorovaikutuksesta ja omasta toiminnasta. Koulutuksessa painotetaan kuuntelemisen ja kuulemisen taitoa. (Sivonen 2014.) Myös Lahinen (2003, 30–31) korostaa, että ainakin perusasiat kuten kuuleminen ja kuunteleminen on hyvä opettaa. Lisäksi koulutuksessa tulisi korostaa sitä, että ei ole tukihenkilön tehtävä etsiä ratkaisuja tuettavan ongelmiin. Tukihenkilökoulutuksessa tulisi kiinnittää huomiota tukihenkilön itsetuntemukseen ja auttajan omaan jaksamiseen sekä rajojen asettamiseen. Tärkeää on korostaa myös vaihtolovelvollisuutta.

Koulutuksen ensimmäisessä osassa käydään läpi myös tukisuhteen sudenkuopat. Sudenkuopista ja tukihenkilötoiminnan ongelmista puhutaan enemmän vasta ensimmäisen osan loppuvaiheella, jolloin ryhmäläiset ovat jo tuttuja kes-

kenään ja keskustelua ongelmista on siten helpompi käydä. Tärkeä osa koulutusta on tukihenkilöiden oman jaksamisen huomiointi ja siitä keskustelu. Sivonen toteaa, että oman jaksamisen tärkeys kyllä tiedostetaan, mutta sitä ei osata käytännössä huomioida. Lepoon, ravintoon ja liikuntaan koulutuksessa olleet osaavat kiinnittää huomiota, mutta sosiaalisten suhteiden vaikutus omaan jaksamiseen jää usein huomioimatta. (Sivonen 2014.)

Koulutuksen toinen viikonloppu on järjestöjen esittäytymistä varten. Muun muassa marraskuun 2013 koulutuksessa esittäytymässä oli 8 järjestöä. Parhaassa tapauksessa järjestö esittelyissä on mukana tukihenkilönä toimiva henkilö, tuettava henkilö ja järjestön edustaja. Aikataulu koulutusviikonloppuina on tiivis. Koulutukseen on kuitenkin pyritty luomaan mahdollisimman vuorovaikutteinen, keskusteleva ja pohtiva ilmapiiri ja koulutuksessa menetelminä käytetään erilaisia ryhmäläisten vuorovaikutusta tukevia menetelmiä. (Sivonen 2014.)

8 Aikaisempia opinnäytetöitä

Emmi-Juulia Utti (2008) on tutkinut sosiaalipsykologian pro gradu tutkielmissaan vapaaehtoistyöntekijän sitoutumista lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa. Utin tutkimuksen mukaan osa haastateltavista koki tukihenkilötoimintaan sitoutumisen luonnollisena ja osa puolestaan pelottavana. Pelot liittyivät tuettavan mahdolliseen ongelmakäyttäytymiseen, tukisuhteen emotionaaliseen kuormittavuuteen sekä vanhempien kohtaamiseen. Utin tutkimuksen mukaan tukisuhteeseen sitoutuminen perustui toiminnan palkitsevuuteen. Palkitsevuuden ja sitoutumisen voitiin katsoa juontuvan vapaaehtoisten arvomaailmasta. Auttaminen koettiin tärkeänä ja se oli monille lähtökohtana toiminnalle. Auttamisesta syntyi emotionaalisesti palkitseva kokemus, mikä sitoutti tukihenkilöitä jatkamaan toimintaa. Tuettavan luottamuksen saavuttaminen oli merkittävä käännekohta. Tukisuhteessa luottamusta pidettiin tukisuhteen tärkeimpänä elementtinä ja kokemus vastavuoroisista kiintymyksen tunteista vahvisti tukihenkilöiden sitoutumista lapsiin tai nuoriin. (Utti 2008, 87–90.)

Jaakko Sivonen ja Eemeli Rautiainen (2009) ovat perehtyneet sosiaalialan opinnäytetyössään Pelastakaa Lapset ry:n tukihenkilötoiminnassa toimivien tukihenkilöiden haasteisiin. Opinnäytetyön mukaan yleisin haaste toiminnassa oli perheen ja tukihenkilön erilaiset ajatusmaailmat ja tavat elää ja toimia. Haasteelliset tilanteet liittyivät lasten kasvatukseen ja näkemyseroja oli muun muassa siisteyden ja rahankäytön suhteen. Tukihenkilöiden kokemusten mukaan tukisuhteessa syntyi tilanteita, joissa he kokivat että omat taidot tai resurssit ovat puutteelliset asian hoitamiseen. Osa tukihenkilöistä koki että heidän maallikkomainen auttaminen ei ollut riittävää, vaan perhe olisi tarvinnut ammattimaista apua. Toisaalta perheen odotukset tukihenkilöstä saattoivat olla toisinaan epärealistiset. Myös lasten tunnekuohujen edessä osa tukihenkilöistä koki, ettei heillä ole tarvittavia taitoja tai resursseja tilanteiden ratkaisemiseksi. (Sivonen & Rautiainen 2009, 31.)

Aikataulujen yhteensovittaminen tukihenkilön ja perheen kesken oli osoittautunut myös haasteelliseksi. Osassa tapauksia oli haasteellista löytää sekä perheelle että tukihenkilölle sopivaa aikaa. Toisaalta aikatauluihin liittyi myös ongelmia siinä mielessä, että tukihenkilöön tukeuduttiin liikaa jolloin avun tarpeen määrä ja ajankohta olivat mahdottomia tukihenkilön kannalta. Haasteelliseksi osoittautui myös tukihenkilön oman jaksamisen huomiointi. Rajanvetäminen oman elämän ja tukisuhteen välillä koettiin hankalaksi ja tukihenkilö saattoi lähteä auttamaan vaikka olisi itse ollut väsynyt tai kiireinen. (Sivonen & Rautiainen 2009, 32)

Haasteista selviytymisessä on auttanut avoin keskustelu perheen kanssa tai toiminnasta vastaavan tukihenkilökoordinaattorin kanssa. Tukihenkilöille järjestetyt tapaamiset ja niistä saatu vertaistuki on ollut myös tärkeä voimavara haasteita kohdatessa. Omaan jaksamiseen ja rajojen asettamiseen liittyvissä haasteissa on auttanut selkeiden rajojen asettaminen ja keskustelut järjestön työntekijän kanssa. (Sivonen & Rautiainen 2009, 34.)

Miira-Kaisa Arffman ja Marja Katajamaa (2010) ovat perehtyneet tukihenkilökoulutukseen osallistumisen syihin sosiaalialan opinnäytetyössään. Heidän opinnäytetyössään tuli ilmi, että koulutukseen osallistuneilla oli voimakas halu auttaa ja toisinaan se oli ainoa merkittävä syy lähteä mukaan koulutukseen. Auttamishalu ja omat kyvyt sekä voimavarat auttaa innostivat osallistumaan

koulutukseen. Tukihenkilökoulutukseen lähtemisen taustalla olivat myös omat kokemukset vaikeuksista tai avun saamisesta. Toisaalta tukihenkilökoulutukseen lähtemisen taustalla voi olla vastuu kanssaihmisistä. Tukihenkilökoulutukseen hakeutumisen taustalla saattoi tällöin olla myös se, että tukihenkilöksi haluava tiedosti yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ja palvelujen epätasaisen jakautumisen. Tukihenkilöksi haluava koki auttamisen näin ollen yhteisvastuulliseksi tekemiseksi. (Arffman & Katajamaa 2010, 24–25.)

Tukihenkilötoimintaan hakeuduttiin myös koska haluttiin sisältöä elämään. Auttamisesta saatu mielihyvä ja tukihenkilönä toimimisesta saatu tarpeellisuuden ja merkityksellisyyden tunne olivat syynä koulutukseen hakeutumiselle. Toisaalta toiminnan kautta toivottiin myös uusia sosiaalisia kontakteja. Osalla koulutukseen osallistumisen syynä oli halu saada tietoa tai kehittää ammatillista osaamista. Taustalla saattoi olla alan vaihto tai työelämässä tapahtuneet muutokset. Toisaalta koulutuksen myötä haluttiin saada myös kokemusta tulevaa ammattia varten. (Arffman & Katajamaa 2010, 25.)

9 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Kotikartanoyhdistys ry. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia miksi tukihenkilökoulutuksen käyneet henkilöt ovat hakeutuneet koulutukseen, miten he ovat voineet hyödyntää koulutuksesta saatua tietoa ja miten he ovat sijoittuneet vapaaehtoistoimintaan. Tutkimuksen tuloksena syntyvää tietoa toimeksiantaja pystyy hyödyntämään kehittääkseen Kotikartanoyhdistys ry:n tukihenkilökoulutusta. Opinnäytetyön myötä myös toiminnan rahoittaja saa tietoa rahoittamastaan toiminnasta.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat seuraavat:

1. Miten päätös koulutukseen hakeutumisesta on syntynyt?
2. Miten koulutettavat ovat voineet hyödyntää koulutuksesta saatua tietoa?

3. Miten Kotikartano ry:llä tukihenkilökoulutuksen käyneet ovat sijoittuneet vapaaehtoistoimintaan?

Motiivi koulutukseen hakeutumisesta kiinnostaa, koska se vaikuttaa myös vapaaehtoistoimintaan kiinnittymiseen. Toimeksiantaja haluaa kuulla myös tukihenkilökoulutuksen käyneiden kokemuksia koulutuksen toteutuksesta. Erityisesti kiinnostavaa on millaisia valmiuksia koulutuksen käyminen antaa tukihenkilötoimintaa varten tai mitä muuta etua koulutuksen käymisestä on koulutettavalle ollut. Tutkimustulosten myötä koulutusta voidaan kehittää sellaiseen suuntaan mikä on tukihenkilötoiminnassa olevia vapaaehtoisia parhaiten palveleva. Mielinkiintoinen ja oleellinen tieto on myös Kotikartanoyhdistys ry:n kouluttamien tukihenkilöiden sijoittuminen vapaaehtoistoimintaan.

10 Opinnäytetyön toteutus ja menetelmälliset valinnat

Opinnäytetyöprosessi alkoi tammikuussa 2014 neuvotteluilla toimeksiantajan kanssa. Helmi- ja maaliskuussa työstin opinnäytetyösuunnitelmaa ja osallistuin lukupiireihin. Suunnitelman tekovaiheessa alkuperäinen idea tarkentui ja tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus, johon aineisto kerättäisiin teemahaastattelujen avulla. Toukokuussa sain opinnäytetyösuunnitelman teemahaastattelurunkoineen (liite 1) valmiiksi ja allekirjoitimme toimeksiantajan kanssa toimeksiantosopimuksen (liite 2), tutkimuslupahakemuksen (liite 3) sekä vaitiolositoumuksen (liite 4). Opinnäytetyö eteni aikataulullisesti suunnitelman mukaan. Haastattelut opinnäytetyötä varten tein kesäkuussa 2014 ja haastattelujen litteroinnit elokuussa 2014. Teoriaperustaa kirjoitin analyysin ohella elokuuhun aikana, sillä aineistoa analysoidessa aineistosta nousi esiin asioita jotka halusin avata myös opinnäytetyössäni.

10.1 Tutkimusmenetelmä

Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään löytämään ja paljastamaan tosiasioita ja odottamattomia seikkoja eikä niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista se, ettei tutkija voi olla koskaan täysin objektiivinen vaan muun muassa tutkijan omat arvolähtökohdat muokkaavat sitä kuinka hän ymmärtää tutkimaansa ilmiötä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Valitsin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen, koska opinnäytetyössäni pyrin kuvaamaan todellista elämää ja tuomaan tukihenkilökoulutuksen käyneiden kokemukset kuuluviin.

Laadullisessa tutkimuksessa tulkinta on mukana koko tutkimusprosessissa. Tutkimussuunnitelmaa sekä tutkimusongelmaa voidaan joutua tarkastamaan aineistonkeruun aikana. Lisäksi laadulliselle tutkimukselle on ominaista keskittyminen varsin pieneen määrään tapauksia tai tutkittavia, jotka pyritään analysimaan mahdollisimman tarkasti. (Eskola & Suoranta 2005, 16–18).

Eskola ja Suoranta (2005, 15) toteavat myös, että laadullisen tutkimuksen yhtenä tunnusmerkkinä voidaan pitää aineistonkeruumenetelmää. Laadullisella aineistolla tarkoitetaan aineistoa joka on pelkistetyimmillään tekstiä, jonka tutkija on kerännyt esimerkiksi haastattelemalla tai havainnoimalla. Se voi myös olla jo valmiiksi tuotettua tekstiä, kuten omaelämäkertoja, päiväkirjoja ja kirjeitä. Opinnäytetyössäni aineisto kerättiin teemahaastattelu menetelmällä.

10.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Aineistoa varten haastattelin 10 Kotikartanoyhdistys ry:n tukihenkilökoulutukseen vuoden 2013 aikana osallistunutta henkilöä. Kyseisenä vuonna Kotikartanoyhdistys ry:n tukihenkilökoulutukseen osallistui 32 henkilöä. Tutustuin kirjallisuuden avulla tukihenkilötoimintaan ja vapaaehtoistyön käsitteeseen sekä aikaisempiin tutkimuksiin tukihenkilötoiminnasta. Kirjallisuuden ja tutkimusten sekä toimeksiantajan kanssa käymieni keskustelujen pohjalta lähdin suunnittelemaan teemahaastattelurunkoa.

Haastattelurungon (liite 1) teemoissa otin huomioon toimeksiantajan toiveet sekä tutkimuksen kannalta olennaiset asiat. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 48) mukaan teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on etukäteen määrätty, mutta siitä puuttuu kysymysten tarkka muoto ja järjestys.

Teemahaastattelussa on tärkeää varmistaa, että kaikki teema-alueet käydään läpi, mutta teemojen järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastateltavasta ja haastattelusta toiseen. Teemahaastattelua ei siis tehdä kysymysrunгон pohjalta vaan haastattelua varten voi laatia teemaluettelon, joka toimii haastattelijan muistilistana ja keskustelua ohjaavana työkaluna. (Eskola & Suoranta 2005, 86–89; Hirsjärvi & Hurme 2000, 66.)

Haastattelun etuna voidaan pitää joustavuutta. Haastattelun edetessä on mahdollista tarkentaa tai toistaa kysymyksiä sekä mahdollisesti oikaista väärinkäsityksiä. Haastatteluun voivat myös osallistua sellaiset, joille postikyselyyn vastaaminen voisi tuottaa vaikeuksia, kuten lukihäiriöiset tai näkövammaiset. Vaikka haastattelun ei tarvitse edetä jokaisen haastateltavan kohdalla samalla tavalla, ei teemahaastattelussakaan voi kysellä mitä tahansa. Kysymysten tulisi olla sellaisia, joilla saadaan tutkimuksen kannalta merkityksellisiä vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74–77.)

Haastatteluja varten sain Kotikartanoyhdistys ry:ltä käyttöni puhelimen sekä huoneen haastatteluja varten. Tein haastattelut puhelimitse ja nauhoitin haastattelut myöhempää litterointia varten. Puhelimitse tehtävää haastattelua puolsi se, että monet tukihenkilökoulutuksen käyneistä eivät asu Joensuussa tai edes lähiseudulla. Yhtenä vaihtoehtona oli haastateltavien kutsuminen paikalle ryhmähaastattelua varten, puhelimitse tehtävää haastattelua puolsi sen helppous ja vähäiset kustannukset. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 64) mukaan puhelinhaastattelujen etuina voidaan pitää sen taloudellisuutta, nopeutta ja mahdollisuutta koko haastatteluprosessin laadun tarkkailuun.

Tein haastattelut kesäkuun toisella viikolla ja haastatteluajankohta oli ilmeisen hyvä, sillä haastateltavat pystyivät osallistumaan hyvin haastatteluihin. Haastattelujen aluksi esittelin itseni ja kerroin miksi soitan, sekä pyysin lupaa saada haastatella. Selitin myös haastateltaville että toteutan tutkimuksen luottamuksel-

lisesti. Sen jälkeen kerroin tarkemmin mitä olen tutkimassa ja mihin tarkoitukseen käytän tutkimustuloksia. Kerroin myös että nauhoitan haastattelut myöhemmää käyttöä varten. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 92) ovat todenneet, että yleensä teemahaastattelut nauhoitetaan. Nauhoittamisen ansiosta haastattelu saadaan sujumaan nopeasti ja ilman katkoja. Nauhoittamalla saadaan haastatteluista esille myös monia siihen sisältyneitä vivahteita kuten äänenpainot, tauot tai johdattelut. Haastattelujen nauhoittaminen antoi mahdollisuuden keskittyä vain haastatteluun, koska asioita ei tarvinnut kirjata. Nauhoittamalla pystyin myös varmistamaan sen, että mitään ei jää haastatteluista pois. Haastattelujen nauhoittaminen oli mielestäni ensisijaisen tärkeää haastattelujen sujuvuuden ja aineiston myöhemmän hyödynnettävyyden kannalta.

Soitin haastateltaville Kotikartanoyhdistykseltä saamani listan mukaisessa järjestyksessä. Haastattelut sujuivat hyvin ja haastateltavat suostuivat mielellään haastateltaviksi, mikäli se heidän aikatauluun sopi. Osan kanssa sovimme puhelimesta uuden ajan haastattelua varten. Haastattelut kestivät 20–40 minuuttia, joten huomattavaa eroa haastattelujen pituudessa ei ollut. Sisällöt kuitenkin vaihtelivat haastateltavasta ja hänen tilanteestaan riippuen.

Haastattelurunko (Liite 1) toimi pääasiassa hyvin. Haastattelun aikana haastattelurunko toimi haastattelua tukevana työvälineenä. Haastattelun edetessä siitä oli helppo tarkistaa, mistä asioista olin haastateltavan kanssa jo keskustellut. Yhden muutoksen haastattelurunkoon tein kuitenkin heti ensimmäisen haastattelun jälkeen. Halusin tietää, mikä oli haastateltavien kannalta merkityksellistä koulutuksessa, joten lisäsin kysymyksen: ”Mitä koulutuksessa tulisi ehdottomasti säilyttää?”. Haastattelurungon kysymyksistä noin puolet liittyi tukihenkilötoimintaan. Puolet haastateltavista ei kuitenkaan ollut toiminut tukihenkilöinä, joten siltä osin haastattelurunko oli toimimaton.

10.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 135) toteavat, että teemahaastattelun aineisto on usein runsas ja tutkija ei yleensä pysty edes hyödyntämään kaikkea kerää-

määnsä. Aineiston runsaus tekee analyysivaiheesta mielenkiintoisen, mutta samalla haastavan. Aineistoa olisi kuitenkin hyvä lähteä käsittelemään mahdollisimman pian keruuvaiheen jälkeen, jolloin aineisto on vielä tuore ja inspiroi tutkijaa.

Aloitin aineistonkäsittelyn litteroimalla eli aukikirjoittamalla haastattelut. Kuuntelin nauhoituksia pienissä pätkissä ja kirjoitin haastattelut ylös. Kuuntelin haastatteluja uudelleen aina tietyn pätkän tehtyäni varmistaakseni, että olin kirjoittanut ja kuullut kaiken oikein. Tein litteroinnit heinäkuun lopulla, joten haastattelujen ja litterointien välillä oli noin kuukausi aikaa. Haastattelut olivat vielä melko tuoreena mielessä ja haastattelujen tunnelma palautui litterointeja tehdessä elävänä mieleeni.

Hirsjärven ja Hurmeen mukaan (2010, 139–140) litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimustehtävästä ja tutkimusotteesta. Litteroin haastattelut kokonaisuudessaan, sillä ne eivät olleet kovin pitkiä ja haastateltavat pysyivät melko hyvin teemahaastattelurungon aiheissa. Litteroitua aineistoa kertyi lopulta 31 sivua. Aineistonkäsittelyvaiheessa jätin aineistosta pois kaiken, mikä mielestäni ei ollut tutkimuksen kannalta oleellista tietoa. Tällaisia asioita olivat muun muassa henkilön pitkät kertomukset työurastaan tai muu omaan terveyteen tai henkilökohtaiseen elämään liittyvä tieto sekä haastattelujen alussa olevat esittelyt ja opinäytetyön tekemiseen liittyvät taustatiedot.

Laadullisen aineiston analyysissä on mahdollista edetä monin eri tavoin. Ei ole olemassa ainoaa oikeaa tapaa tehdä analyysia. Analyysin avulla hajanainen aineisto pyritään järjestämään tiiviiksi ja selkeäksi ja mielekkääksi kokonaisuudeksi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 136; Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.) Päädyin lopulta tekemään analyysin kahteen kertaan. Ensimmäisellä kerralla lähdin liikkeelle tutkimuskysymyksistä ja mietin mikä aineistossa vastaa niihin. Ensimmäinen analyysi oli kuitenkin mielestäni epäonnistunut siitä syystä, että analyysin myötä aineistosta jäi ulkopuolelle paljon tutkimuksen kannalta oleellista tietoa. Analyysi oli myös epälooginen ja vaikeasti avautuva. Lopulta päätin tehdä analyysin uudelleen keskittyen pelkästään aineistoon ja sieltä nouseviin teemoihin.

Opinnäytetyötäni varten haastattelin 10 Kotikartanoyhdistys ry:llä tukihenkilökoulutuksen käynnyttä henkilöä. Pieni määrä tutkittavia mahdollisti sen, että jokainen tutkittava ja haastattelu on mahdollista analysoida mahdollisimman tarkasti. Opinnäytetyössäni analyysimenetelmänä käytin teemoittelua. Tuomen ja Sarajärven (2010, 95, 175) teemoittelu tarkoittaa sellaista aineiston luokittelua, missä painottuu mitä haastateltavat ovat kustakin teemasta sanoneet. Teemat voivat olla samankaltaisia teemahaastattelurungon kanssa, mutta rinnalle voi myös nousta monia muita teemoja. Analyysin myötä esiin nousevat teemat pohjautuvat aina tutkijan tulkintaan.

Luin haastatteluaineiston useaan kertaan läpi. Lukemisen aikana aineistosta nousi esiin muutamia asioita, jotka toistuivat haastatteluissa ja jotka herättivät mielenkiintoni. Numeroin haastateltavat haastattelu järjestyksessä (H1–H10), että tietäisin mistä haastattelusta tekstikohta on. Aloin rytmittää aineistoa uudelleen yhdistellen samankaltaisuuksia eri teemojen alle. Samalla pelkistin ilmaisut siten, että pääajatus nousi esille.

Opinnäytetyössäni aineistosta esiinnousseet teemat ovat hyvin samankaltaisia teemahaastattelurungon kanssa. En kuitenkaan hakenut tietoisesti samankaltaisia teemoja haastattelurungon kanssa. Haastatteluaineistossa toistui eniten tukihenkilökoulutukseen liittyvät asiat sekä tukihenkilönä toimimiseen liittyvät asiat. Haastateltaville oli lähtökohtaisesti yhteistä se, että he olivat kaikki käyneet Kotikartanoyhdistyksen tukihenkilökoulutuksen, joten koulutukseen liittyen aineistoa kertyi paljon. Lähdin jaottelemaan koulutukseen liittyvää aineistoa siten, että keräsin samankaltaisia asioita yhteen. Koulutukseen liittyen teemoiksi nousivat koulutukseen hakeutuminen, koulutuksen toteutus, sisällöt ja kehittämisideat sekä koulutuksen anti ja merkitys.

Haastateltavista puolet ei ollut koskaan toiminut tukihenkilönä. Tukihenkilönä toimimisesta aineistoa kertyi silti paljon, joten yhdeksi teemaksi muodostui tukihenkilönä toimiminen. Analyysinvaiheet on selitetty liitteessä 5. Pääteemojen muotoutumisen jälkeen lähdin tutkimaan kunkin teeman alle sijoittuvaa aineistoa tarkemmin. Pääteemat jakautuivat tarkastelun myötä vielä alateemoihin. Kuviossa yksi on esimerkki analyysipolusta. Analyysin teemat ja alateemat ovat liitteestä 6.

Pääteema	Alateema	Pelkistetty ilmaisu	Alkuperäinen ilmaisu
----------	----------	---------------------	----------------------

Koulutuksen anti ja merkitys	Tukihenkilön rooli	Tukisuhteen pelisäännöt	”Se tukihenkilökoulutus anto selvän viestin siitä, että tuettavalle täytyy kuitenkin tehdä selväksi että tai pitää semmoset pelisäännöt selvinä, että pitää yksityiselämä pitää niinkun erillään näistä tuettavista.”
		Kuuntelutaito	No kyllä se, just puhuttiin siellä paljon niiku semmosesta vanhan ihmisen kohtaamisesta tavallaan niiku jos ois vanhalle ihmiselle tukihenkilönä niin se on sitten että sinä kuuntelet, ei se että sinä puhut niinkun.
		Omat kyvyt auttaa	Niin, että hyväksyy iteltään, että ei voi niinkun, että ei oo minun käsissä, että en oo korvaamaton.

Kuvio 1. Esimerkki analyysistä.

11 Tulokset

Laadullisen tutkimuksen aineiston analysoinnin tulokset voidaan esitellä monella eri tavalla. Omassa opinnäytetyössäni esitän tulokset sanallisessa muodossa ja käytän suoria lainauksia haastateltavien puheista. Tuloksissa tuon esille jokaisen haastattelemani henkilön kokemuksia. Koulutukseen liittyvissä tuloksissa

aineistona on käytetty koko aineistoa. Tukihenkilönä toimimisen osalta aineistona on käytetty viiden tukihenkilönä toimineen haastatteluja.

Haastateltavat olivat 20–66-vuotiaita naisia. Suurin osa haastateltavista oli nuoria aikuisia ja toiseksi suurin joukko koostui eläkeikäisistä. Haastateltavista neljä oli opiskelijoita. Opiskelijat olivat kasvatustieteen-, biologian-, ja sairaanhoitaja-opiskelijoita. Yhden opiskelijan opiskelutausta ei tullut ilmi haastattelun aikana. Työelämässä haastateltavista oli kolme. Heistä kaksi työskenteli hoitoalalla ja yksi oli toimistotyössä. Loput kolme haastateltavaa olivat eläkkeellä terveydenhoitoalalta.

Haastateltavista neljä oli alle 30-vuotiaita, heistä yksi toimi tukihenkilönä. Kolme haastateltavista oli 30–50-vuotiaita. Heistä yksi oli solminut tukisuhteen koulutuksen jälkeen. Kolme haastateltavista oli yli 60-vuotiaita. Yli 60-vuotiaista kaikki toimivat tukihenkilöinä ja tukisuhteet olivat alkaneet ennen koulutusta.

11.1 Tukihenkilökoulutukseen hakeutuminen

Suurin osa haastateltavista oli saanut tiedon koulutuksesta omista verkostoistaan. Lähes puolet haastateltavista mainitsi kuulleensa koulutuksesta ystävältä. Kolmelle haastateltavista koulutuksesta oli kertonut joku haastateltavan työ-, tai yhdistystoiminta verkostoista. Osa mainitsi etsineensä tietoa netistä ja yksi oli nähnyt lehti-ilmoituksen koulutukseen liittyen.

Haastateltavista osa mainitsi, että koulutukseen hakeutumisen syynä oli halu auttaa. He mainitsivat ensisijaiseksi syyksi halun auttaa ja omat kykynsä auttaa. Halua auttaa perusteltiin muun muassa aikaisemmilla positiivisilla auttamiskokemuksilla. Toisaalta halua auttaa perusteltiin myös oman menneisyyden rankoilla kokemuksilla, joista oli selvitty ja joiden vuoksi haastateltava koki olevansa kykenevä auttamaan muitakin.

Ajattelin, että voin omalta osaltani auttaa ja olla vierellä kulkija jos joku tarvitsee läheistä ihmistä. (H7)

Oppimistarkoituksessa koulutukseen hakeutui haastateltavista lähes puolet. He kertoivat lähteneensä koulutukseen saadakseen lisää tietoa joko tukihenkilönä

toimimiseen tai omaan työhön. Lisää tietoa halusivat sekä tukihenkilöinä jo toimivat, että tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneet. Yksi haastateltavista ajatteli, että koulutuksesta saatua tietoa voisi hyödyntää jos tulevaisuudessa haluaisi toimia henkilökohtaisena avustajana.

Aattelin, että koulutuksesta ois hyötty jos ois henkilökohtainen avustaja. (H9)

Yksi haastateltavista mainitsi koulutukseen lähtemisen syyksi muunlaisen elämän sisällön saamisen. Haastateltavalla oli taustalla muutto uudelle paikkakunnalle ja sitä kautta tyhjän tilan täyttäminen. Haastateltavalla oli opiskelupaikka ja ystäviä opiskelujen puolesta, mutta hän koki haluavansa myös muunlaista sisältöä elämään, jota ajatteli löytävänsä tukihenkilötoiminnan parista.

Aattelin, että se on se tukihenkilötoiminta niinku semmosta mistä saa sitten ehkä muutakin sisältöä niinkun elämään. (H8)

Osa vastaajista oli lähtenyt koulutukseen jonkun toisen houkutteleman tai kehottamana. He eivät kertoneet muuta syytä koulutukseen hakeutumiselle kuin sen, että ystävä tai muu taho ehdotti tai houkutteli mukaan. Yksi vastaajista ilmoitti koulutukseen lähtemisen syyksi opintojen loppuun saattamisen. Hän teki parhaillaan sairaanhoitajaopintoihin liittyvää harjoittelua ja harjoittelun tuntimäärän täyttymisen takia oli lähtenyt mukaan tukihenkilökoulutukseen.

Yli puolet kertoi haastattelussa, että he odottivat saavansa koulutuksesta tietoa. Kaksi haastateltavista odotti saavansa tietoa myös siihen miten läheisiä tai tuttavaisia voi tukea ja miten suhtautua lähipiirissä oleviin ongelmiin. Tietoa odotettiin muun siitä mitä tukihenkilötoiminta on käytännössä, mitä tukihenkilö voi tehdä ja mitä kautta tukihenkilö toimintaan pääsee mukaan.

Lähin sinne hyvin avoimin mielin, koska mulla nyt ei ollu mitään linkkiä näihin erilaisiin yhteisöihin, joilla on näitä tukihenkilö palveluita. Että mun odotus oli siinä että halusin saada tietää, että mitä kautta pääsee tekemään tämmöstä hommaa jos haluaa. (H7)

Osa vastaajista ilmoitti odottavansa, että saisi koulutuksesta tukea tukihenkilönä toimimiseen ja muun muassa oman elämän ja tukihenkilötoiminnan rajaamiseen. Yksi haastateltavista ilmoitti, että odotti kuulevansa koulutuksessa toisten tukihenkilöiden ajatuksia tukihenkilönä toimimisesta. Kaksi vastaajista ilmoitti, että heillä ei oikeastaan ollut mitään odotuksia koulutuksesta.

11.3 Tukihenkilökoulutuksen sisällöt, toteutus ja kehittämisideat

Kokonaisuudessaan haastateltavat pitivät koulutusta hyvin järjestettynä ja haastateltavat olivat tyytyväisiä koulutuksen toteutukseen ja sisältöihin. Koulutuksen aikataulua pidettiin tiiviinä ja intensiivisenä. Osa haastateltavista mielti pitäisikö koulutusta jakaa vielä pienempiin paloihin tai jaksottaa pidemmälle ajalle, sillä asiaa oli heidän mielestään pienessä ajassa paljon. Viikonlopputoteutusta pidettiin myös yhtä vastausta lukuun ottamatta hyvänä.

Sen vois pilkkoo ussempaan iltaan, että aika rankka oli se kun iltaan asti meni ja aamusta uuestaan ja paljon tietoo tuli niin piti yrittää olla skarppina. (H6)

Yöpymismahdollisuutta, ruokailumahdollisuutta ja taukoja pidettiin tärkeinä koulutuksen käytännön järjestelyjen osalta. Myös koulutuksen maksuttomuutta pidettiin positiivisena asiana. Yksi mainitsi, että koulutuksessa olo tuntui lomalta järjestelyjen puolesta.

Nii, mut se oli kyllä kiva kun siellä sai niinkun yötä olla Kotikartanossa ja niinku ruoka ja ettei tarvii tämmösiä huoltaa.(H2)

Osa haastateltavista mainitsi toteutuksen yhteydessä, että ryhmä oli hyvä ja keskustelua ryhmäläisten kesken oli paljon. Myös ohjaajan ammattitaitoa pidettiin hyvänä.

No mukava että oli pieni ryhmä. Oli paljon keskustelua ja ihan sitä teoriaakin. (H 8)

Minusta se oli hyvä laatuista ja oli hyvät opettajat ja asiantuntijat ja kaikki niin ei mulle ainakaan tullut semmosta, että täältä ei mitään jää. (H 4)

Haastateltavista yli puolet mainitsi koulutuksen toteutuksen yhteydessä järjestöjen läsnäolon ja järjestöjen esittäytymisiä pidettiin hyvänä ja tärkeänä osana koulutusta. Osa haastateltavista toivoi, että järjestöjä olisi ollut enemmän tai että ne olisivat olleet erityylyisiä ja muun muassa nuorille paremmin sopivia.

Oli niinkun eri järjestöistä ja sitten sai kuulla semmosistaki mistä ei oo ehkä kuullukkaan, semmosistaki sai sitten tietoa. (H1)

Haastateltavat toivat esiin myös yksittäisiä kehittämideoita. Tietoa erilaisista tukihenkilötoiminnan muodoista kaivattiin lisää. Esimerkkeinä haastateltavat mainitsivat muun muassa puhelinpäivystyksen ja mielenterveyspuolen.

Mielenterveys puolta oisin painottanu, koska sitäkin tarvitaan ja sitä niitä erityiskysymyksiä minkälaista tukkee ihmiset sillä puolella tarvii. (H5)

Vaikka koulutuksen toteutukseen oltiin pääsääntöisesti tyytyväisiä, niin joukkoon mahtui myös eriäviä mielipiteitä. Yhden haastateltavan mielestä koulutuksessa oli liikaa turhaa toimintaa ja hän olisi odottanut enemmän käytännön tietoa tukihenkilönä toimimisesta ja erityisesti haastavissa tilanteissa toimimisesta. Osa haastateltavista toi ilmi myös sen, että koulutusta markkinoidessa tulisi täsmentää tarkemmin kenelle koulutus on tarkoitettu. Osa haastateltavista kertoi myös, että ei ollut ymmärtänyt, että koulutuksen taustalla on ajatus ryhtyä tukihenkilöksi jonkin järjestön kautta. Koulutuksessa oletettiin olevan enemmän yleistä tietoa tukihenkilönä toimimisesta sekä siitä kuinka voi läheiselle olla paremmin tukena.

Ehkä nyt ainenkii se vois jotenkii ilmetä siitä, että se tosiaankin on niiku, että siinä on ideana se, että eri järjestöt hakkee sitä kautta itelleen näitä tukihenkilöitä toimijoiks, että se niinkun ilmenis siitä jollain tavalla. Että tietää tavallaan mihin on menossa. (H10)

Haastateltavat ilmaisivat myös toiveensa jatkokoulutuksesta sekä lisätapaamisista koulutettavien kesken.

11.4 Tukihenkilökoulutuksen anti ja merkitys

Koulutuksen anti ja merkitys näyttäytyi erilaisena riippuen siitä toimiko haastateltava tukihenkilönä vai ei. Tukihenkilöinä ennen koulutusta toimineet saivat koulutuksen myötä voimavaroja ja vahvuutta jatkaa tukihenkilötoimintaa. Haastateltavat kokivat muun muassa, että roolien rajaaminen ja määrittäminen auttamistyössä oli helpottunut koulutuksen myötä. Tukisuhdetta vahvistavia tekijä oli myös koulutuksesta saatu tieto haastavissa tilanteissa toimimisesta.

Osalla tukisuhteesta tai auttamissuhteesta oli muodostunut raskas ja rasittava tehtävä ja he kokivat joutuvansa tasapainottelemaan auttamis- ja riippuvuus-suhteen välimaastossa. Rajanveto oman elämän ja auttamistyön välillä oli auttanut heitä jaksamaan paremmin. Ymmärrys siitä, että ei ole korvaamaton ja että kaikkea ei tarvitse osata auttoi näitä ryhmäläisiä suhtautumaan paremmin toiminnan vaatimukseen. Omien kokemusten jakaminen ja toisten kokemusten kuuntelemisen kautta he kokivat saaneensa vahvuutta myös omaan tuki- tai auttamissuhteeseensa.

Se tukihenkilökoulutus anto selvän viestin siitä, että tuettavalle täytyy kuitenkin tehdä selväksi että tai pitää semmoset pelisäännöt selvinä, että pitää yksityiselämä pitää niinkun erillään näistä tuettavista. (H7)

Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa koulutuksesta ainakin jotain uutta tietoa. Haastateltavien mukaan koulutus oli kattava ja monipuolinen ja erityisesti järjestöjen roolin esiintuominen tukihenkilötoiminnassa koettiin tärkeänä tietona.

Ai niin ja toisena mä vielä sanon sen, että siellä kävi näitä henkilöitä eri yhdistyksistä, niin se oli kans hirmu antoisaa, että nää ihmiset jotka tavallaan on siellä kentällä tekemässä tätä työtä niin sai kuulla niitten niitä semmosia aitoja kokemuksia niin se oli tosi antosaa. (H7)

Osa mainitsi saaneensa koulutuksesta työvälineitä omaan työhönsä. Konkreettisina esimerkkeinä mainittiin muun muassa lakiasiat ja erilaiset tukipalvelut, joita on saatavilla. Lisäksi koulutuksessa saatu tieto on auttanut suhtautumaan paremmin lähipiirin ongelmiin.

No kyllähän se tietysti ihan sitä taustatietoo siihen ja sitä että kuinka paljon erilaista sitä tukihenkilötoimintaa kuitenkin on. (H3)

Osalle koulutukseen osallistuneista koulutuksen merkitys oli selkeästi vertais-tuellinen. Tähän ryhmään kuului sellaisia haastateltavia, jotka toimivat tukihenkilönä. Nämä haastateltavat eivät kokeneet saaneensa tiedollisesti varsinaisesti mitään uutta tukihenkilötoiminnasta vaan koulutuksessa merkityksellisimmäksi asioiksi muodostuivat keskustelut ja ajatusten jakaminen muiden ryhmäläisten kanssa.

Niin ja sai tutustuu ja jutella toistenkin jotka oli siinä samassa. (H2)

Meillä oli hirveen hyvä ryhmä ja koko porukka oli hirveen hyvin ja jaettiin niitä ajatuksia. (H7)

11.5 Tukihenkilönä toimiminen

Haastatelluista neljä toimi tukihenkilönä jo ennen koulutusta. Yksi oli solminut tukisuhteen koulutuksen jälkeen. Tukisuhde oli kuitenkin jo päättynyt tukihenkilön paikkakunnalta pois muuton takia. Loput viisi eivät olleet toimineet tukihenkilönä ennen koulutusta tai koulutuksen jälkeen.

Neljällä tuettavat ovat löytyneet lähipiiristä eikä heillä ole mitään varsinaista sopimusta tukisuhteesta. Haastatteluajankohtana vain yhdellä tukihenkilöllä oli virallinen tukisuhde tuettaviin ja taustaorganisaation tarjoama tuki.

Tukihenkilönä koulutuksen jälkeen toimineella henkilöllä oli yksi tuettava ja tukihenkilösuhteen ennen koulutusta solmineilla oli kaksi tai useampia tuettavia. Suurin osa tuettavista oli vanhuksia, mutta joukossa oli myös yksi lapsi ja kaksi kehitysvammaista.

Haastatteluissa tuli ilmi erilaiset tukihenkilösuhteen roolit. Haastattelemani tukihenkilöt kuvasivat omaa rooliaan muun muassa kuuntelijana, arjen auttajana, keskustelu kumppanina. Kaksi tukihenkilöä mainitsi, että tukihenkilönä oleminen on tavallista elämää.

No just tämmöstä, että oon läsnä, enemmän niinkun kuunteluu ja tälleen, pienellä kävelyllä ja semmosta niinkun. (H2)

Se on vaan elämää, joka elämään kuuluu oikeestaan.(H4)

Vanhusten kanssa toimiessa haastateltavat olivat usein asiointiapuna ja mukana esimerkiksi lääkärissä. Vanhusten kanssa toimiessa korostui myös kuuntelijan rooli. Arkisissa toiminnoissa auttaminen ja vapaa-ajan toiminta korostui kehitysvammaisten kanssa. Lapsen tukihenkilönä toimiva kertoi toimivansa tuettavan kanssa niin kuin lasten kanssa yleensä toimitaan.

Tukihenkilötoiminta koettiin sekä antoisana ja positiivisena, että haasteellisena ja rasittavana. Positiivisia kokemuksia tuotti muun muassa kokemus siitä, että

pystyi auttamaan ja tuottamaan toiselle hyvän mielen. Myös itsen kokeminen tarpeelliseksi tuotti hyvää oloa.

Hirveen positiivinen kokemus, niin positiivinen, että sitten halusin tämmöselle tukihenkilökurssille lähtee ja mahdollisesti lähtee sitten jossain vaiheessa Joensuussakin tekee tämmöstä hommaa. Tavaltaan semmoset kokemukset, että olemalla toisen lähellä voi vaikuttaa sen mielialaan ja siitä tulee itellekin hirveen hyvä mieli. (H7)

Haasteita tukihenkilösuhteessa aiheutti muun muassa kommunikaatio ongelmat ja oman elämän rajaaminen. Yksi mainitsi haasteellisena myös sen, että ei muista ja osaa antaa tarpeeksi tilaa ja aikaa tuettavalle yrittää toimia ensin itse.

Se kommunikaatio on vähän semmosta että pittää koko ajan olla silleen vähän niinkun varpaillaan, että miten tässä taas männään, että se on ollu haastavampi. Mutta kyllä nyt on selevitty, että ei oo mittään sillä tavalla tullu että.. (H3)

No itellä oli sitä, että vaikka oli sovittu tapaaminen ja hänellä oli miun puhelinnumero niin ei tullu ja sitten vasta jälkeinpäin ilmotti, että ei päässykkään, että tämmösiä niinkun kommunikointi vaikeuksia. (H5)

12 Pohdinta

12.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tulokset ja aineisto tulevat olemaan hyödynnettävissä toimeksiantajallani muun muassa tulevien koulutusten suunnittelun apuna. Tulosten perusteella he saavat konkreettista tietoa siitä kuinka heidän kouluttamansa tukihenkilöt ovat sijoittuneet vapaaehtoistoimintaan, kuinka he ovat voineet hyödyntää koulutuksesta saatua tietoa ja miksi he ovat ylipäätään hakeutuneet tukihenkilökoulutukseen.

Ensimmäinen opinnäytetyön tutkimuskysymyksistä liittyi koulutukseen hakeutumiseen. Tutkimuskysymyksenä oli, miten päätös koulutukseen hakeutumisesta on syntynyt. Tulosten perusteella koulutuksen hakeuduttiin muun muassa auttamishalun takia. Pessin ja Saaren (2008, 51–52) mukaan auttaminen liittyy oleellisesti tukihenkilötoimintaan. Auttamiseen liittyy iloa ja tyytyväisyyden tun-

netta, mutta se voidaan kokea myös velvollisuudeksi. Pessin ja Saaren tutkimuksen mukaan (2008, 218–219) naiset ovat miehiä aktiivisempia auttajia. Opinnäytetyössäni tämä tuli ilmi jo siinä vaiheessa kun sain listan mahdollisista haastateltavista. Listalla oli 32:n koulutukseen osallistuneen nimet ja joukossa oli vain 5 miestä. Yhtään miestä en kuitenkaan tavoittanut haastattelua varten.

Haastattelemistani henkilöistä usealla oli työhistoriaa hoitoalalta. Kolme oli eläkkeellä hoitoalalta, yksi opiskeli hoitoalaa ja kaksi työskenteli hoitoalalla. Eläkkeelle jääminen ja hoitoalan tausta tulevat ilmi myös Pirkko Lahtisen tutkimuksessa. Lahtisen (2008, 19–23) mukaan tärkeimmät motiivit vapaaehtoistyöhön lähtemiseen olivat: elämään tulleen tyhjän tilan täyttäminen, entiset kokemukset auttamistyöstä, halu oppia ja kutsumuksellisuus. Lahtisen (2003, 20–24) mukaan aikaisemmat kokemukset kuuntelemisesta ja ihmisen lähellä olemisesta voivat olla syynä vapaaehtoistoimintaan hakeutumiselle. Kun auttamistyö ja ihmisen lähellä oleminen on tuttua, on helpompi lähteä mukaan auttamistyöhön.

Tukihenkilökoulutukseen hakeuduttiin myös koska haluttiin lisää tietoa. Tietoa haluttiin tukihenkilötoiminnasta joko siksi, että haluaisi toimia tukihenkilönä tai muuhun tarkoitukseen. Myös jo tukihenkilönä toimivat kaipasivat lisää tietoa. Lisäksi koulutukseen oli lähdetty ystävän houkuttelemana tai jonkun muun ehdottamana. Koulutukseen mukaan lähtemisen kynnys on matala, koska koulutus on maksuton ja lyhytkestoinen.

Toimeksiantajaa kiinnosti tieto koulutuksen hyödynnettävyydestä. Toimeksiantaja halusi tietää kuinka koulutuksesta saatua tietoa on voinut hyödyntää joko tukihenkilötoiminnassa tai muussa työssä ja toiminnassa. Tulosten mukaan tukihenkilöinä ennen koulutusta toimineet saivat koulutuksen myötä voimavaroja ja vahvuutta jatkaa tukihenkilötoimintaa. Haastateltavat kokivat muun muassa, että roolien rajaaminen ja määrittäminen auttamistyössä oli helpottunut koulutuksen myötä. Tukisuhdetta vahvistavia tekijä oli myös koulutuksesta saatu tieto haastavissa tilanteissa toimimisesta. Koulutus toimi heille siten työnohjauksellisena tilanteena. Ojasen (2000, 25–27) mukaan ohjauksen tavoitteena on parantaa ohjattavan kykyä työn tai toiminnan ongelmien hallintaan ja oman toiminnan kehittämiseen. Tulosten perusteella voidaan todeta, että koulutus on hyödyttänyt tukihenkilönä toimivia omassa toiminnassaan.

Porkka (2009, 80) toteaa, että vapaaehtoisena toimiva auttaja saattaa polttaa itsensä loppuun helpommin kuin ammattilainen. Porkan mukaan on tyypillistä, että vapaaehtoinen alkaa vaatia itseltään enemmän kuin jaksaa. Jaksamiseen vaikuttavat muun muassa realistinen kuva omista voimavaroista ja rajoista. Tukihenkilötyössä toimiville tärkeää on auttaa heitä havaitsemaan tukihenkilötyön rajat. (Porkka & Salmenjaakko 2005, 13). Tulosten mukaan osalla tukisuhteesta tai auttamissuhteesta oli muodostunut raskas ja rasittava tehtävä ja he kokivat joutuvansa tasapainottelemaan auttamis- ja riippuvuussuhteen välimaastossa. Rajanveto oman elämän ja auttamistyön välillä oli auttanut heitä jaksamaan paremmin. Ymmärrys siitä, että ei ole korvaamaton ja että kaikkea ei tarvitse osata auttoi näitä ryhmäläisiä suhtautumaan paremmin toiminnan vaatimuksiin.

Vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneille koulutuksen anti ja varsinkin järjestöjen vierailut olivat merkityksellisiä ja koulutus oli heille sellaisenaan antoisa ja toimiva. Koulutuksen myötä he saivat tietoa ja valmiuksia toimia tukihenkilöinä tulevaisuudessa sekä tietoa siitä mistä tuettavia voi löytää.

Koulutuksessa kannattaa ehdottomasti säilyttää keskusteleva ilmapiiri. Se koettiin haastateltavien keskuudessa tärkeäksi asiaksi ja mainittiin useassa haastattelussa. Myös ryhmäytymiseen kannattaa edelleen panostaa. Lisäksi tulosten perusteella tärkeää on painottaa myös tukihenkilön ja tuettavan suhteiden rooleja sekä tukihenkilön omien rajojen asettamisen tärkeyttä ja omaa jaksamista.

Koulutettujen sijoittumiseen tukihenkilötoimintaan vaikutti mielestäni oleellisesti myös se miksi koulutettava oli koulutukseen alun perin lähtenyt. Koulutuksen käyneistä ne, jotka olivat maininneet koulutukseen hakeutumisen syyksi auttamishalun, olivat sijoittuneet vapaaehtoistoimintaan. Sen sijaan sellaiset haastateltavat, joita oli kehoitettu tai joille oli ehdotettu koulutukseen lähtemistä, olivat sijoittuneet huonosti, samoin kuin ne jotka hakivat koulutuksesta lisää tietoa opintoihin tai työhön. Opinnäytetyöni mukaan parhaiten tukihenkilötoimintaan ja auttamistyöhön olivat kiinnittyneet eläkkeellä olevat ja aikaisemmin hoitotyötä tehneet naiset.

Jo haastatteluvaiheessa ja varsinkin myöhemmin analyysivaiheessa kiinnitin huomiota tukihenkilöiden puheisiin omasta jaksamisesta. Tässä suhteessa on mielestäni erittäin oleellista pohtia kuka tukee tukihenkilöitä. Porkka (2009, 80–

81) on todennut, että vapaaehtoistyössä työnohjaus on erittäin tärkeää. Työssä jaksamisen edellytyksenä on, että tietää mitä tekee, miten tekee ja että huolehtii myös omasta jaksamisestaan. Porkka ja Salmenjaakko (2005, 10) toteavat että useimmiten taustayhteisö järjestää vapaaehtoisille koulutusta ja työnohjausta sekä virkistystoimintaa. Haastattelujen myötä ilmeni, että Kotikartanon koulutukseen osallistui tukihenkilöitä, joilla ei ollut aikaisempaa koulutusta tai taustaorganisaation tukea. Kotikartanon koulutus on siinä mielessä erittäin tärkeä, että se voi olla ainoa kanava vapaaehtoisille auttajille tai lähipiirissä tukihenkilönä toimiville saada koulutusta, ohjausta ja tukea toiminnalleen.

Kenen vastuulla tukihenkilöiden ja vapaaehtoisten auttajien jaksamisesta huolehtiminen on. Toisaalta se voidaan mieltää kolmannen sektorin tehtäväksi, koska tukihenkilötoiminta mielletään helposti vain kolmannen sektorin toiminnaksi. Kolmannen sektorin toimijoilla on lisäksi pitkät perinteet tukihenkilötoiminnasta, tukihenkilökoulutuksista ja paljon kokemustietoa verkostoissaan. Toisaalta tukihenkilöiden jaksamisesta huolehtiminen voidaan mieltää julkisen sektorin tehtäväksi, koska tukihenkilötoiminta maksuttomuudessaan ja ennaltaehkäisevänä toimintana tuo julkiselle sektorille säästöjä. Myös Nyman (2003, 6–9) on todennut, että julkisen sektorin resurssit ja palkkatyönä tehty auttaminen eivät riitä kaikkiin tarpeisiin, joten vapaaehtoistyötä tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa. Sosiaalipalveluihin kohdistuvat leikkaukset lisäävät vapaaehtoisen auttamisen arvoa. Julkisen sektorin kannattaisi siis huolehtia, että tukihenkilöt jaksavat toiminnassaan mahdollisimman pitkään. Paras vaihtoehto voisi kuitenkin olla, että julkinen sektori ja kolmas sektori huolehtisivat tukihenkilöistä ja vapaaehtoisista auttajista yhdessä. Raunio (2009, 232) on todennut, että palveluntarpeen kasvaessa julkisen sektorin ja muiden sektoreiden välisestä hyvinvointivastuusta joudutaan keskustelemaan. Voisi pohtia toimitisiko sektoreiden välinen yhteistyö vapaaehtoisten auttajien tukemisessa. Karttusen ym. (2013, 27) mukaan järjestöille on ominaista tapa kehittää palveluita ihmisten näkökulmasta. Järjestöt ovat myös nopeita reagoimaan ja niillä on tärkeä tehtävä palvelujen kehittämisessä.

Tulosten mukaan tukihenkilökoulutuksessa merkitykselliseksi koettiin myös vertaistuki. Omien kokemusten jakaminen ja toisten kokemusten kuuntelemisen kautta he kokivat saaneensa vahvuutta myös omaan tuki- tai auttamissuhteeseen.

seensa. Malinin (2000, 18) mukaan kokemustiedon vastavuoroinen vaihtaminen tuottaa usein sellaista tukea jota vertaisryhmän jäsenet eivät muualta voi saada. Vertaisuus syntyy samankaltaisten kokemusten ja niiden jakamisen pohjalta. Mehtola (2012, 7) toteaa, että vertaisuus ja jakaminen ryhmässä auttavat ymmärtämään omia valintoja suvaitsevaisemmin. Ryhmissä vastavuoroiset ihmissuhteet mahdollistuvat ja ryhmissä syntyy sosiaalista pääomaa. Tukihenkilöinä toimivat voivat kohdata toiminnassaan haasteita joihin riittävä tuki olisi vertaisryhmä. Malin (2000, 17) toteaa, että haastavassa tilanteessa olevalle ammattilaisten antama tuki voi olla riittämätöntä tai sitä ei ole saatavilla. Tällaisessa tilanteessa samassa elämäntilanteessa olevat voivat merkittävä voimavara. Apu ja tuki haastavaan tilanteeseen voi löytyä vertaisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Vapaaehtoisia auttajia ja ilman tukea olevia tukihenkilöitä voisi palvella tukihenkilöiden vertaisryhmä tai tukihenkilöiden työnohjausryhmä.

12.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Eskola ja Suorannan (2005, 210–211) mukaan laadullisen tutkimuksen pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Mikä heidän mukaansa tarkoittaa sitä, että luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella myös muun muassa uskottavuuden, siirrettävyyden ja vahvistuvuuden näkökulmista.

Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu siitä kuinka laadukasta se on. Tallenteiden kuuluvuus tulisi varmistaa ja litteroinnin tulisi noudattaa samoja sääntöjä alusta loppuun. (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 185.) Omassa tutkimuksessani tallenteet kuuluivat hyvin ja litteroin kaikki aineistot sanasta sanaan. Tutkimukseni luotettavuutta lisää myös se, että olen tuonut kaikkien haastateltavien äänen kuuluviin työssäni. Lainauksiin valitsin otteita kaikista haastatteluista.

Eettisyyden näkökulmasta tulee ottaa huomioon tutkimuksen luottamuksellisuus ja tutkittavien anonymiteetti. Lähtökohtana tutkimuksessa tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Tutkittaville tulee myös selvittää mihin ja miten tietoja käytetään ja korostaa tutkittavien anonymiteettiä. (Eskola, Suoranta 2005, 56–57; Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 25.) Tutkimuksessani tämä tarkoittaa sitä

että tutkittavillani oli mahdollisuus päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen ja heille myös kerrottiin ennen haastattelua mihin tietoja käytetään. Opinnäytetyössäni huolehdin siitä, että tutkittavien henkilöllisyys ei paljastu myöskään tuloksia julkistettaessa.

12.3 Oma oppiminen

Opinnäytetyöprosessin myötä olen huomannut kuinka tärkeä suunnitteluvaihe on. Sanonnan mukaan ”hyvin suunniteltu on puoliksi tehty”, mutta mielestäni se merkitsee vieläkin enemmän. Opinnäytetyösuunnitelman tekovaihe oli raastavan hidasta ja asioita pyöriteltiin puolin ja toisin. Näin jälkepäin ajateltuna niitä olisi pitänyt pyöritellä vielä lisääkin esimerkiksi haastattelurungon osalta.

Toinen merkittävä oppimiskokemus liittyy siihen että kaikkea ei myöskään voi suunnitella ja kaikki ei mene suunnitelmien mukaan vaikka suunnitteluun olisi kuinka hyvin panostanut. Omassa työssäni tämä näkyy muun muassa siinä, että mitenkään voinut tietää millaisia vastauksia haastatteluihin saan. Muun muassa se, että puolet haastatelluista ei ollut toiminut tukihenkilönä missään vaiheessa tuli minulle yllätyksenä.

Ammatillisesti opinnäytetyön tekeminen lisäsi tietämystäni tukihenkilötoiminnasta. Opinnäytetyön tekeminen laajensi käsitystäni vapaaehtoistyön merkityksestä osana hyvinvointipalveluita ja siten lisäsi yhteiskunnallista osaamistani. Opin myös kuinka tärkeää on huolehtia auttamistyötä tekevien jaksamisesta ja kuinka tärkeitä työnohjaus ja vertaistuki ovat tukihenkilötoiminnassa. Opinnäytetyön myötä myös taidot ja varmuus tutkia ja tuottaa tietoa ovat kasvaneet.

Lähteet

- Ahonen, H. 1994. Vuorovaikutus auttamisen välineenä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Arffman, M-K., Katajamaa, M. 2010. Tukihenkilökoulutukseen osallistumisen syyt, tukihenkilön rooli ja koulutuksen arviointi. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Eskola, J. Suoranta J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Harju, A. 2003. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Vantaa: Hansaprint oy.
- Harju, U-M. Niemelä, P. Ripatti, J. Siivonen, T. Särkelä, R. 2001. Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.
- Hongisto, V. Repo, A. Björkman, P. 2008. Mieli myllertää – opas kehitysvammaisen ihmisen mielenterveyden tukemiseen. Kehitysvammaisten tukiliitto ry.
http://www.kvtl.fi/media/Julkaisut/Oppaat/1257754705mieli_myllerta_a_opas.pdf. 4.10.2014.
- Julkunen, R. 2006. Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Gummerus kirjapaino oy.
- Jyrkämä, O. 2010. Vertaisryhmä käyntiin. Teoksessa. Laatikainen, T. Vertais-toiminta kannattaa. (toim.) Asumispalvelusäätiö ASPA. 25–49.
- Karttunen, A. Kettunen, A. Piirainen, K. 2013. Yhteistyöllä hyvinvointia - järjestöjen välinen ja järjestö-kuntayhteistyö hyvinvoinnin lisääjänä. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kotikartanoyhdistys. Toimintasuunnitelma 2014.
- Lahtinen, P. 2003. Ihminen on tärkein instrumentti – työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötyössä.
- Lehtinen, S-T. 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Tampere: Mainosmakasiini.
- Laimio, A. Karnell, S. 2010. Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa. Laatikainen, T. Vertaistoiminta kannattaa. (toim.) Asumispalvelusäätiö ASPA. 9–19.
- Malin, M-L. 2000. Vertaisryhmä elinvoimaa kasvattamassa. Teoksessa Verkostot ja vertaiset (toim.). Helsinki: Kuntoutuksen edistämisyhdistys. 17–21.
- Matthies, A-L. 1996. Teoksessa. Välittävät verkostot (toim.) Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy. 11–39.
- Mehtola, S. 2012. Vertaisuus & Osallisuus. Teoksessa Vertaisryhmä Käsikirja – Väkivaltaa kokeneiden naisten osallisuuden ja voimaantumisen tukeminen (toim.) Ensi- ja turvakotienliitto. 7–8.
- Mykkänen-Hänninen, R. 2007. Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nyman, E. 2003. Tukihenkilön taskumatti. Ylöjärvi: Painohäme Oy.

- Ojanen, M. 2001. Auttajaksi oppiminen - Psykologia minuuden tulkkina. Teoksessa. Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Ojanen, S. 2000. Ohjauksesta oivallukseen – Ohjausteorian kehittelyä. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Peltosalmi, J., Vuorinen, M., Särkelä, R. 2010. Järjestöbarometri 2010. Ajan-kohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Peltosalmi, J., Vuorinen, M., Särkelä, R. 2008. Järjestöbarometri 2008. Ajan-kohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Pessi, A, B., Saari, J. 2008. Hyvä tahto – Auttamisen asenteet ja rakenteet suomessa. Vantaa: Hansaprint.
- Pihlaja, R. 2010. Kolmas sektori ja julkinen valta. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Porkka, S-T. 2009. Työnohjaamisen taito – Oppikirja vapaaehtoiston työnohjaajalle. Suomen mielenterveysseura: SP-paino Oy.
- Porkka, S-T. Salmenjaakko, J. 2005. Vapaaehtoistyön työnohjauksen järjestäminen – Opas yhdistyksille. Vantaa: Dark oy.
- Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Hakapaino.
- Ruuhonen, M. 2003. Järjestöt vapaaehtoistoiminnan areenoina ja mahdollistajina. Teoksessa Niemelä, J. Dufva, V. (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rupponen, R. Nummenmaa, A, R. Koivuluhta, M. 2000. Ryhmänohjaus muutoksen mahdollisuuden maisemana. Teoksessa Onnismaa, J. Pasanen, T. Spangar, T. (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1 – ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Juva: Bookwell oy.
- Sivonen, J., Rautiainen, E. 2009. Auttava mieli, kuunteleva korva, rakastavat kädet – Pelastakaa Lapset ry:n tukihenkilötoiminnassa toimivien kokemuksia kohtaamistaan haasteista ja saamastaan tuesta. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Sivonen, T. 2014. Vapaaehtoistoiminnan kehittäjä. Kotikartanoyhdistys ry. Asiantuntijahaastattelu. 19.9.2014.
- Särkelä, R. 2011. Sosiaali- ja terveysjärjestöt kilpailuyhteiskunnassa. Teoksessa Pessi, A., Saari, J. (toim.) Hyvien ihmisten maa. Tampere: Diakonia ammattikorkeakoulu. 279–309.
- Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Utti, E-M. 2008. Vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa. Helsingin yliopisto. Pro gradu – tutkielma.
- Vilén, M. Leppämäki, P. Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: Bookwell oy.

Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelu runko

Taustatiedot

Ikä, sukupuoli, paikkakunta

Tukihenkilökoulutukseen hakeutuminen

Miksi lähdit mukaan tukihenkilötoimintaan?

Miten ja milloin päätös koulutukseen lähtemisestä syntyi?

Tausta? Mitä on tehnyt aiemmin?

Tukihenkilökoulutus

Mitä koulutus on sinulle antanut?

Millaisia ennakko-odotuksia sinulla oli tukihenkilökoulutuksen suhteen?

Mitä mieltä olet koulutuksen toteutuksesta?

Mitä valmiuksia tukihenkilökoulutus on sinulle antanut tukihenkilötoimintaan? Muuhun toimintaan?

Miten tukihenkilökoulutuksessa saamasi kuva vastaa käytännön tukihenkilötoimintaa?

Miten olet hyödyntänyt koulutuksessa saamaasi tietoa tukihenkilö toiminnassa? Työssä? Muualla?

Tukihenkilönä toimiminen koulutuksen jälkeen

Mistä tuettava henkilö löytyi? Tausta organisaatio?

- Ei löytynyt. Mikä on ollut haasteellista tukihenkilön löytämisessä?

Millaisia ennakko-odotuksia sinulla oli tukihenkilönä toimimisesta?

Millainen on oma kokemus tukihenkilönä toimimisesta?

Millaisia valmiuksia olet saanut tukihenkilötoiminnan kautta?

Millaisia haasteita olet kohdannut toimiessasi tukihenkilönä? Miten koulutus on vastannut toiminnassa kohtaamiin haasteisiin?

Kehittämisiäideoita

Millaisia kehittämisiäideoita sinulla on tukihenkilökoulutukseen liittyen? Sisältö? Aikataulu?

Haluatko sanoa tai kysyä vielä jotain?

Kiitos haastattelusta!

Toimeksiantosopimus

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	KOTIKARTANOYHDISTYS RY
Toimeksiantajan edustaja:	TEIJA SIVONEN
Osoite:	KARTANTIE 8, 02300 JOENSUU
Puhelinnumero:	050-550 5914
Sähköposti:	teija.sivonen@kotikartanoyhdistys.fi
Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	60si aali alan koulutusohjelma
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	110338 Mira Piirinen
Puhelinnumero:	0509976356
Sähköposti:	mira.piirinen@edu.karelia.fi
Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Tutkijain sijaituminen vapaaehtoisoinaan
Toteutusmuoto	Tutkimuksellinen
Aikataulu	huhtikuu 2014
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	
Toimeksiantajan sitoumukset	
TOIMEKSIANTAJA TARJAA PUHELIMEN JA TILAT HAASTATTELUIHIN.	
Opiskelijan sitoumukset	
Työ valmis viimeistään joulukuussa 2014	
Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Mira Paananen
Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	
Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
26.5.2014	Mira Piirinen
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
26.5.2014	TEIJA SIVONEN
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
9.6.2014	MIRA PAANEN

Tutkimuslupahakemus

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Haen/haemme lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus

Opinnäytetyön aihe: tuiskunkilöiden sijaitumisen
vapaaehtoisuiminnan

Tutkimuksen toteutuspaikka/-yksikkö:

Kohikastanoyhdistyks

Tutkimuksen:

a) kohde/kohdejoukko: Kohikastanoyhdistyksen tuiskunkilökaudun

b) aineiston keruumenetelmä: Haastattelu puhelimitse ^{sen käyneet} henkilöt

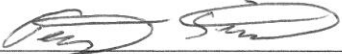
c) aineiston keruun ajankohta: Kesä - elokuu 2014

Opinnäytetyön ohjaaja/t:

Miia Pasanen

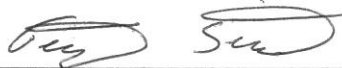
Päivi Puttonen

Työelämäohjaaja:

 TEIJA SIVONEN

26.15.2014

Miia Pasanen

TEIJA SIVONEN

LIITTEET: - tutkimussuunnitelma
- toimeksiantosopimus

Vaitiolositoumus

VAITIOLOSITOUMUS

Sitoudun olemaan paljastamatta Kotikartanoyhdistys ry:ssä tietooni tullutta, yhdistystoiminta ja/tai asiakkaan henkilötietoihin, liittyvää salassa pidettävää tai luottamuksellista tietoa sekä tietoa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus.

Tietootunto on voinut tapahtua virallisesti tai epävirallisesti, kirjallisesti, suullisesti tai sähköisesti.

Vaitiolovelvollisuus käsittää kiellon paljastaa vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa kaikilla näillä edellä mainituilla tavoilla ja mahdollisilla muilla tavoilla.

Sitoudun olemaan käyttämättä hyödykseni vaitiolovelvollisuuden alaista tietoa.

Olen myös tietoinen oikeustoimista, jotka mahdollisesti seuraavat siitä, jos en noudata tätä sitoumusta.

Joensuussa 16 / 6 2014

Allekirjoitus ja
nimenselvennys:

Kirsi Piironen
Sitoumuksen antaja

Kotikartanoyhdistys ry:n
edustaja TEIJA SIVONEN

Kotikartanoyhdistys ry
Kartanotie 9
80230 JOENSUU

puh. 050 404 6870
fax. 013 316 019
ly 1082352-9

etunimi.sukunimi@kotikartanoyhdistys.fi
www.kotikartanoyhdistys.fi

Analyysipolku

Analyysipolku

1. Aineiston litterointi. Haastattelu aineiston kuuntelu ja purkaminen sanatarkasti.
2. Litteroidun aineiston huolellinen lukeminen ja haastateltavien numerointi (H1–H10). Aineiston koodaus värein.
3. Aineiston rajaaminen. Tutkimuksen kannalta epäoleellisen tiedon pois rajaaminen.
4. Teemoittelu. Pääteemat muodostuvat.
5. Teemoittelu. Alateemat muodostuvat. Ilmausten pelkistäminen.
6. Keskeiset huomiot.
7. Kuvausten kirjoittaminen ja merkittävien vastausten esille nostaminen.
8. Johtopäätökset ja peilaus teoriaan.

Analyysin eteneminen

Pääteema	Alateemat	Pelkistetty ilmaus	Alkuperäinen ilmaus
Koulutukseen hakeutuminen	-Tieto koulutuksesta	-Ystävä kertoi	"kaveri kerto siitä."
	-Koulutukseen hakeutumisen syyt	-Halu auttaa	"Ajattelin, että voin omalta osaltani auttaa ja olla vierellä kulkija jos joku tarvitsee läheistä ihmistä."
	-Ennakko-odotukset	-Tiedon lisääntyminen	"Minnuu kiinnostasi että mitä sillä koulutuksella vielä lissää saisin tietoo."
	-Käytännön järjestelyt	-Hyvä aikataulu	"Miusta oli ihan hyvä pituus kun siinä on kuitenkin aika paljon asiaa tulee"
Koulutuksen sisällöt, toteutus ja kehittäminen	-Sisällöt	-Järjestöistä tietoa	"että tosi hyvä oli se että tuli niinkun monesta yhistyksestä näitä ihmisiä niinku kertommaan"
	- Koulutuksen kehittäminen	-Liian vähän tietoa	"Ei ollu sitä mielenterveyspuolta."
	-Tukihenkilön rooli	-Rajojen määrittely helpottunut	"osais ne rajat pitää."
Koulutuksen anti ja merkitys	-Vertaistuki	-Jakaminen tärkeää	"Niin ja sai tutustuu ja jutella toistenkin jotka oli siinä samassa tilanteessa."
	-Tieto	-Tausta tietoa	"tietysti ihan sitä taustatietoo."
	-Oma toiminta ja rooli	-Tukena arjessa	"Oon joskus ollu lääkäri reissulla kaverina."
Tukihenkilönä toimiminen	-Haasteet toiminnassa	-Rajojen määrittely	"Joskus on hankala sanoa, että nyt en voi tulla, että nyt on muuta."